

ANOTÁCIE

JUŠČÁK, Peter. *DESAŤKRÁT GULAG*. Bratislava : EternaPress, 2023, 287 s. ISBN 978-80-973225-4-0.

Téma nútených deportácií Slovákov do pracovných táborov v Sovietskom zväze na konci druhej svetovej vojny a po nej bola po celé desaťročia trvania komunistického Československa tabuizovaná v záujme dobrých vzťahov Československej socialistickej republiky s krajinami Sovietskeho zväzu. V dôsledku toho boli informácie o deportáciách slovenských občanov buď celkom zamlčované alebo prinajmenšom skresľované. Snaha o vymazanie častí histórie mnohých životov však nedokázala odstrániť skutočnosť a skúsenosti ľudí so sovietskymi gulagmi, vďaka čomu sa pred verejnosťou odkrývajú ťažké životné príbehy mnohých Slovákov. Niektoré z týchto osudov nám vo svojej publikácii *Desaťkrát gulag* približuje Peter Juščák. V knihe prináša spomienky desiatich Slovákov na ich zavlečenie do ZSSR a skúsenosti so sovietskym komunistickým režimom prostredníctvom násilného pobytu a nútenej práce v sovietskych pracovných táboroch. Životné príbehy deportovaných Juščák spracoval vychádzajúc z rozhovorov s obeťami, s ich potomkami či na základe obeťami písaných denníkov a záznamov. Každú kapitolu opisujúcu zavlečenie a pobyty obeť v ZSSR autor dopĺňa o mapu s vyznačením trasy, ktorú daná obeť prešla z domova do Sovietskeho zväzu, a teda na akých miestach a v ktorých táboroch bola väznená. Bežnou praxou pritom bolo, že väzni prešli počas svojho pobytu v ZSSR rôznymi táborami v rôznych oblastiach bývalého Sovietskeho zväzu.

Rok 1945 priniesol koniec druhej svetovej vojny a mnohí si mysleli, že to najhoršie je už za nimi. Svojich osloboditeľov si často idealizovali, ako to dokladajú viacerí zavlečení do pracovných táborov v ZSSR – očakávali vyťaženie slobodu od nemeckého nacizmu, miesto toho sa dočkali násilia zo strany ruského komunistického režimu. Nepriateľské správanie osloboditeľov bolo pre ľudí často

naozaj nečakanou a nepríjemnou skutočnosťou. Viacerí skončili zadržaní NKVD (štátna policajná zložka ZSSR), a to z čisto vykonštruovaných dôvodov. Často sa len ocitli, takpovediac, v nesprávnom čase na nesprávnom mieste – niektorí len prechádzali mestom, iní boli vzatí z pracoviska či zadržaní pod zámienkou niekoľkodňovej brigády. Ľudia pôvodom z Podkarpatskej Rusi, ktorá sa po vojne stala súčasťou Sovietskeho zväzu, boli napríklad perzekvovaní po čo i len pri najmenšom zistení politickej angažovanosti v rokoch jej začlenenia do Československa.

Väčšiu časť publikácie tvoria osudy slovenských mužov – v tom čase vojaka-spojára Františka Kaletu, lekára Viktora Fiedlera, vtedy 19-ročného Júliusa Herbsta, Jána Antala, ktorý sa narodil v tábore, Stanislava Nurka z Podkarpatskej Rusi, právnik Ivana Kováča, Ladislava Erbana s nejasným osudom za hranicami ZSSR a mladého študenta Ladislava Šándora, ktorému sa podarilo z tábora utiecť. Juščák opisuje i pár životných príbehov Sloveniek zavlečených do ZSSR – vtedy mladého dievčaťa Eleny Puchyovej a Cecílie Kováčovej, ktorá prežila aj Osviečim a neskôr sa stala manželkou spomenutého Ivana Kováča. Okrem týchto dvoch žien je v kapitole o Jánovi Antalovi opísaný i príbeh jeho matky Ireny Kavaschovej, ktorej sa syn narodil počas pobytu v tábore. Medzi obeťami tak možno nájsť obyvateľov s rôznymi životnými skúsenosťami – od dieťaťa narodeného väznenej žene, ktoré prežilo rané detstvo v ZSSR, cez slobodných mladých ľudí až po dospelých, ktorí v danom čase mali už vlastnú rodinu, partnera a deti. Každá z obeť sa pritom so svojim zavlečením a pobytom v táboroch vyrovnávala inak – niekomu ju pomohla zvládnuť jeho prirodzene optimistická povaha, inému viera či túžba vrátiť sa k svojim najbližším.

V sovietskych táboroch, ako je známe, pannovali veľmi kruté podmienky – málo stravy, ťažká práca, choroby, vyčerpanie organizmu a smrť väznených boli ich bežnou súčasťou. Návratom sa utrpenie často nekončilo: okrem

zdravotných následkov sa niektorí museli vyrovnat' i s novou rodinnou situáciou – nie každému sa totiž podarilo vrátiť sa k svojmu starému životu a k ľuďom, ktorých doma zanechali, či už pre nové manželstvo svojho partnera, alebo napríklad pre jeho emigrovanie. Okrem toho mali navrátilci často problém i vo verejnom živote – stretávali sa so šikanou zo strany štátu a mohli dostať i zákaz výkonu svojho povolania, keďže ich neraz vnímali ako prepustených trestancov. Nie ku všetkým štátne orgány pristupovali týmto spôsobom, i tak sa však často nevyhli odsúdeniu – a to zo strany bežných občanov.

Publikácia Petra Juščáka *Desaťkrát gulag* má význam nielen pre poznanie zločinov, ktoré sa diali na slovenských občanoch v sovietskych pracovných táboroch, ale aj pre priblíženie si situácie a podmienok v štáte, ktoré tieto zavlečenia na konci druhej svetovej vojny a po nej dovolili. Pamäti obetí pracovných táborov svedčia o krutosti komunistického režimu a prispievajú k mozaike autentických skúseností s perzekvovaním obyčajných ľudí zo strany ZSSR a neschopnosťou, neskôr nezaujmom a dokonca napomáhaním zo strany Československej republiky. Predkladané príbehy môžu byť nepochybne prínosom v poznaní nielen pre laikov, ale aj pre historikov venujúcim sa tejto problematike.

Lucia Blehová

АРИСТОВ, Станислав – ВАСИЛЬЕВ, Илья – МАЦКЕВИЧ, Мария – ЭДЕЛЬШТЕЙН, Михаил. СОПРОТИВЛЕНИЕ СОВЕТСКИХ ВОЕННОПЛЕННЫХ В НАЦИСТСКИХ КОНЦЕНТРАЦИОННЫХ ЛАГЕРЯХ И ЦЕНТРАХ УНИЧТОЖЕНИЯ : ИСТОРИЯ И ПАМЯТЬ. Москва : Политическая энциклопедия, 2022, 303 с., ISBN 978-5-8243-2508-9.

Kolektív ruských autorů pripravil knihu *Odpor sovětských válečných zajatců v nacistických koncentračních táborech a místech likvidace : historie a paměť*. V úvodu knihy se konstatuje, že dříve byl vědecký zájem o problematiku německých koncentračních

táborů a co se v nich odehrávalo zatížen strannicko-ideologickými směrnicemi, psychologickou složitostí vlastního předmětu zkoumání i nedostatkem přístupu k původním pramenům. Základní publikace tak vznikaly v západních zemích. Pokud se sovětská historiografie věnovala tématu koncentračních táborů a odporu vězňů, vyústily historické práce do vytváření statického, dogmatického obrazu několika hrdinů odporu za prakticky plného opominutí všech ostatních vězňů. Dosud tedy chyběla práce, která by se zabývala vkladem sovětských válečných zajatců do odporu v německých koncentračních táborech. Autoři se pokusili tento nedostatek odstranit. Nyní mohli využít celou řadu domácích i zahraničních publikací a také dokumentů z více jak 30 archivů z osmi zemí.

V první kapitole *Teoretické základy zkoumání problému odporu sovětských válečných zajatců v nacistických koncentračních táborech* se její autor Stanislav Aristov věnuje definici pojmu „odpor“. Poukazuje na snahu historiků tento pojem objasnit v podmínkách likvidačního charakteru koncentračních táborů. Podle nich šlo o individuální nebo skupinový odpor, pasivní nebo aktivní, neskrývaný (povstání, stávkový, útek) nebo skrytý (individuální odmítnutí pracovat, sabotáž, kontakty s vnějším světem, kulturní, náboženská, vzdělávací, politická činnost, solidární pomoc, fungování mezinárodních táborových výborů, využití možností táborové vězeňské „samosprávy“). Někteří upozorňují, že odpor je složitě odlišit od solidárních akcí, které nebyly zaměřeny na boj s táborovou administrativou, ale na podporu vězňů. Záleželo na vnitřních táborových, ale i vnějších podmínkách, takže aktivita vězně mohla být chápána jako odpor, nebo jako solidarita. Autor v další kapitole *Formy odporu* se zabývá útekem a uvádí, že v průběhu druhé světové války bylo na území Německa uskutečněno na 250-400 tisíc úspěšných úteků. K 1. květnu 1944 se v německých dokumentech objevuje mezi úspěšnými útekem počet 66694 sovětských válečných zajatců. Ze 14 ústředních koncentračních táborů mohlo jít o 6,5 tisíce úteků, přičemž v případě oko-

lo 3 tisíc úteků šlo o sovětské vězně. Autor se věnuje podrobně úspěšným i neúspěšným útekům, připomíná útek skupiny sovětských válečných zajatců na německém bombardovacím letounu Heinkel 111 ze základny Peenemünde 8. února 1945. Dále přibližuje práci podzemních výborů, jejich složení, strukturu a funkci, solidární, vzdělávací a kulturní činnost, sabotáže a získávání informací z ukrytých radiopřijímačů, povstání (detailně v Buchenwaldu).

Ve třetí kapitole *Odpor sovětských válečných zajatců v místech likvidace* se její autor Michail Edelštejn věnuje úloze sovětských válečných zajatců v případech účasti na odporu v Osvětimi a Majdanku a také v povstání v Sobibóru. Na základě dochovaných dokumentů, vzpomínek a svědectví rekonstruuje možnosti, přípravy a plány na odpor za účasti různých skupin vězňů, jejich nezdar, prozrazení, nevynechává působení provokatérů a kolaborantů, popisuje jednotlivé útoky, upozorňuje na nepřesnosti i omyly ve svědectvích k jednotlivým aktům odporu. Tábořem Osvětim-I mělo projít na 15 tisíc sovětských válečných zajatců, z nichž bylo na 14 tisíc zavražděno. V táboře Osvětim-II (Birkenau) se první náznaky formování podzemních skupin objevily v létě 1942, předtím šlo v Osvětimi spíše o spontánní akty odporu z důvodu, že organizovat odpor pro těžké životní podmínky a krajně neutěšený fyzický stav zajatců nebylo možné. V táboře Osvětim-I lze zaznamenat sovětskou podzemní skupinu v první polovině 1943, političtí vězni na podzim 1943 začali takřikajíc „boj“ s kápy a vedoucími bloků o získání vlivu na život v táboře, neboť zajištění pozic ve vězeňské samosprávě umožňovalo pomáhat ostatním vězňům. Přípravy k povstání byly zahájeny v dubnu 1944. V táboře Osvětim-II (Birkenau) je nejznámějším aktem odporu povstání sonderkomand vězňů obsluhujících plynové komory a krematoria, ke kterému došlo 7. října 1944. Ve srovnání s tábory soustavy Osvětim nebyl odpor sovětských válečných zajatců v táboře Majdanek tak organizovaný, neexistovala zde silná sovětská podzemní skupina. Kolik zajatců prošlo

Majdankem, není známo. V táboře Majdanek došlo k osmi útekům organizovaných sovětskými válečnými zajatci. Větší útek 86 vězňů se uskutečnil 14. července 1942. „*Nějaký slovenský žid později vyprávěl v Majdanku sovětskému válečnému zajatci Jevgeniji Chorošunovovi o tom, že skupinu 'ruských', která běžela na čele s kapitánem, jehož jméno zůstalo neznámé, a ukryla se v lublinských lesích, udal nacistům jeden z členů skupiny jménem Maksimilian Tretjakov*“ (s. 152). Další větší útek 13 zajatců se uskutečnil 11. června 1943, zajatci se rozdělili na dvě skupiny, vězně první skupiny nacisté zastřelili, druhá skupina vstoupila do polského partyzánského oddílu. Pokus o povstání na podzim 1943 se nezdařil kvůli zrádci. Povstání v táboře Sobibór 14. října 1943 podrobuje autor detailnímu zkoumání, všímá si příprav, všech aktérů a průběhu. Z tábora se podařilo po likvidaci více jak dvacetí SSmanů a wachmanů utéct na 310 až 370 vězňům, mnozí zahynuli na minových polích, byli zastřeleni pronásledujícími SSmany, nebo také zabiti místními obyvateli. Do konce války přežilo 56-57 vězňů, kteří se dokázali zařadit mezi partyzány, skrýt se u rolníků nebo v okolních lesích. Vůdce povstání technik-intendant 2. stupně (por.) Aleksandr Pečerskij a osm jeho spoluvězňů přešlo v noci 20. října 1943 přes Západní Bug a vstoupili mezi běloruské partyzány. Ani autor není schopen odpovědět na otázku, zda povstání přispělo k zániku tábora Sobibór jako centra likvidace vězňů, neboť tábor byl stejně zlikvidován do konce 1943.

Všichni čtyři autoři se ve čtvrté kapitole *Osudy účastníků odporu v poválečných desetiletích* podrobně zabývají otázkou, co se stalo s vězni a válečnými zajatci po jejich repatriaci do Sovětského svazu. Repatriováno mělo být 4,199 488 osob. Prošly prověrkou orgánů SMERŠ (Hlavní správy kontrarozvědky lidového komisariátu obrany SSSR „Smrt špiónům“), filtrací skrze frontové a armádní tábory, sběrnými shromaždišti lidového komisariátu obrany i prověřkově-filtracími shromaždišti NKVD. Ty osoby, které upadly do podezření ze zrady a z po-

moci nacistům, se odesílaly k prověrce do speciálních, prověřkově-filtračních táborů NKVD. Údajně mělo z repatriovaných osob úspěšně projít prověrkami přes 80 % civilistů a přes 18 % válečných zajatců. Bývalí váleční zajatci a zvláště důstojníci na tom však byli všeobecně špatně. Pokud se vzal v potaz výnos hlavního stanu vrchního velení Rudé armády z 16. srpna 1941, dostat se do německého zajetí vyvolalo samo o sobě velké podezření. Došlo k ověřování skrze životopisy bývalých zajatců, získané německé dokumenty, svědectví spolupěčníků, ale hlavně záleželo na přístupu vyšetřujících orgánů. Důstojnický sbor, který představoval asi 8 % repatriovaných zajatců, podléhal přísnému vyšetřování. Generálů, kteří přežili německé zajetí, bylo 57. Z nich 23 bylo odsouzeno k trestu smrti, pět k trestu odnětí svobody od 10 do 25 let, dva umřeli ve vězení před vynesením rozsudku. Z repatriovaných důstojníků, kterých bylo 126 037, mohlo méně než jedno procento nadále sloužit v armádě, 48 % bylo demobilizováno a zbylá polovina zřejmě zahynula, neboť byla zařazena do trestných praporů.

Podle rezoluce organizačního výboru ústředního výboru bolševické strany ze srpna 1945 měli repatrianti získat všechna práva sovětských občanů a zapojit se do pracovního, sociálního a politického života země a podle usnesení rady ministrů SSSR z 30. září 1946 měla být bývalým zajatcům garantována práce v jejich oboru a poskytnuty jim výhody jako demobilizovaným. To všechno vzalo za své. Od roku 1947 začaly represe na základě udání spolupěčníků a zfabrikovaných obvinění. Po smrti Stalina se vztah k bývalým zajatcům postupně měnil. Výnos prezidia Nejvyššího sovětu SSSR ze 17. září 1955 amnestoval osoby, které spolupracovaly s okupanty v průběhu druhé světové války, nevztahoval se na trestance odsouzené za usmrcení a mučení sovětských občanů, ale ani na ty, kteří se dobrovolně vzdali. Na základě práce speciální komise na čele s maršálem Georgijem Žukovem, která se zabývala situací bývalých zajatců, přijal 29. června 1956 ústřední výbor

komunistické strany a rada ministrů SSSR usnesení o odstranění následků hrubého porušování zákonnosti ve vztahu k bývalým válečným zajatcům a jejich rodinám. Začal proces amnestií a postupné rehabilitace nespravedlivě odsouzených, které se protáhly na desetiletí. Objevily se články, odborné studie, historická pojednání, knihy vzpomínek, rozhlasové pořady, dokumentární i hrané filmy, výstavy, které odhalovaly osud vězňů nacistických táborů a válečných zajatců. Práci zahájil sovětský výbor veteránů války, který se však potýkal s mnoha problémy, včetně těch ve vlastních řadách.

V páté kapitole *Odpor sovětských válečných zajatců v nacistických koncentračních táborech a místech likvidace jako místo paměti* se autoři Il'ja Vasiljev a Marija Mackevičová zabývají metodologickými problémy studia historické paměti, dále paměti o odporu sovětských válečných zajatců v Rusku a ve světě a formou jeho prezentace (školní učebnice, umělecké a dokumentární filmy, muzea a memoriály paměti). Upozorňují, že v západní Evropě se při prezentaci míst utrpení přešlo v posledních desetiletích od heroizace odporu (od hrdinského narativu) ke kosmopolitnímu narativu, v jehož středu pozornosti není aktivní odpor, ale utrpení nevinných obětí. Výsledkem tohoto procesu je, že odpor sovětských válečných zajatců a paměť o něm se dostaly v evropských expozicích na vedlejší kolej. Pro neznalé jsou však v této kapitole objevené poznatky o školních učebnicích historie vyšších v SSSR a nyní vycházejících v Rusku. Na sedmnácti stranách textu se dozvídáme, jak se promítala pravda o druhé světové válce, o bojích Rudé armády, o válečných zajatcích, o vlassovcích, o utrpení civilního obyvatelstva i obětech holocaustu do školní výuky žáků v desetiletích po roce 1945. První učebnice z roku 1945 a první poválečné roky přinesly formování hrdinského panteonu, pak přišla učebnice z roku 1961 se svou destalinizací, učebnice z roku 1980 představovala dokončení procesu brežněvského narativu, následovala „přechodná“ učebnice z roku 1990, v učebnicích devadesátých let se utlumil po-

pis hrdinství jednotlivců a na piedestal se dostalo hrdinství lidu, do učebnic od roku 2000 se vracejí hrdinové, v letech po roce 2010 se definitivně potvrzuje Velká vlastenecká válka jako základní mýtus ruského státu se zajištěním hrdinského obrazu blízkému sovětskému období ve školní výuce historie.

Oldřich Pejs

ШИШКИН, Евгений. НИКОЛАЙ БУЛГАНИН : РЯДОМ СО СТАЛИНЫМ И ХРУЩЁВЫМ. Москва : АФК ; Система Первый том, 2022, 600 с., ил., ISBN 978-5-907383-90-6.

Proč si číst o nějakém Bulganinovi? Kdo to vůbec je? Když zapátrám v paměti mé dávné mladosti, je to ten muž s bílou bradkou. V Rusku o něm vyšla historicko-biografická studie, jak říkají „очерк“, pod názvem *Nikolaj Bulganin : spolu se Stalinem a Chruščovem*. Z hlediska vojenství je nepochybně zajímavé, že Bulganin byl za druhé světové války členem vojenských rad řady sovětských frontů (strategických směrů) a po válce také ministr obrany SSSR, získal hodnost maršála SSSR, podílel se i na sovětském jaderném programu. Je to vlastně historie bolševického aparátčíka, který přežil Lenina, Stalina, Jagodu, Ježova, Beriju a dal se dohromady s Chruščovem, který ho od moci nakonec odstavil.

Nikolaj Aleksandrovič Bulganin se narodil 30. května 1899 na stanici Sejma na železniční trati Moskva - Nižnij Novgorod do měšťanské rodiny pravoslavných starobřadníků. Nikdo netuší, proč uváděl, že se narodil v roce 1895 a přidával si tak čtyři roky věku. Autor Jevgenij Šiškin si klade otázku, jak je možné, že za celou jeho kariéru v sovětském režimu nikdo neprověřoval tyto údaje. „*Opravdu se dokonce do ÚV lidé dostávali bez důkladné проверки?*“ (s. 50). Bulganin studoval na reálném učilišti v Nižném Novgorodě. V březnu 1917 vstoupil do bolševické strany a později stal se členem stráže Rastjapinského závodu na výrobu výbušnin Nižgorodské gubernie, přestože chtěl

studovat na Nižgorodské univerzitě na strojní nebo inženýrsko-strojní fakultě. V roce 1918 již byl zástupcem a posléze náčelníkem oddílu Čeky Moskevsko-Nižgorodské železnice. Bulganin se zařadil mezi perspektivní bolševické kádry. Měl „štěstí“, mezi jeho „učitele“ můžeme zařadit, kdo by je neznal, Felixe Dzeržinského, Lazara Kaganoviče, Valeriana Kujbyševa. Bulganin také v letech 1919-1922 sloužil jako náčelník úseku operační jednotky pro dopravu zvláštního oddílu turkeštánského frontu v oblastech protibolševických povstání i jako náčelník dopravní Čeky turkeštánského vojenského okruhu, odkud přešel na pozici zástupce náčelníka zpravodajského odboru pro dopravu GPU (Státní politické správy) RSFSR. V roce 1922 přešel do civilní sféry, do řídicích ekonomických funkcí ve Vsesvazové radě pro národní hospodářství na úrovni spojeného lidového komisariátu, řediteloval moskevskému Elektrozávodu, odtud už vedla cesta do čela prezidia výkonného výboru moskevského sovětu, aby spolu s Chruščovem překopali doslova celou Moskvu (např. zničili stovky chrámů, kostelů a církevních budov). Kariéerní růst Bulganina pokračoval díky stalinskému teroru konce třicátých let minulého století. Objevil se v polovině roku 1937 jako předseda rady lidových komisařů RSFSR, ale řadu lidových komisariátů našel prázdných. Pokud by se vytvářela tabla s fotografiemi těch, kdo stáli v jejich čele v uplynulých letech, zůstala by prázdná místa, tolik bylo zrůdců lidu, kteří museli být zastřeleni. A když je někdo nahradil, ukázalo se, že je také zrůdcem, špiónem. Jakmile Stalin potřeboval do čela Státní banky SSSR svého člověka, který se již ukázal být „rozházným“ administrátorem, padla volba na Bulganina, což mu zároveň vyneslo i funkci náměstka předsedy rady lidových komisařů SSSR. Nekladme si otázku, jak většinou dopadli jeho předchůdci. Můžeme na jednom příkladu, který autor přináší, ukázat, co se mohlo stát. Bulganin v roce 1939 přišel s nápadem nechat tisknout bankovky s podpisy členů vedení banky, jak bývalo zvykem. Stalin to okomentoval: „*Dnes se na peníze podepíše-*

te, ale zítra do vězení půjdete! A co se stane s penězi?" (s. 182). Přežil, byl „mladý“, perspektivní, staří bolševici byli zlikvidováni.

Bulganin v průběhu druhé světové války vykonával „civilní“ funkce v sovětském hospodářství a bankovníctví pouze formálně, čekala ho totiž vojenská kariéra. Velké překvapení v řadách vojenského letectva přineslo jmenování Bulganina do nově zřízené vojenské rady při velitelství vojenského letectva Rudé armády 29. června 1941, neměl totiž s letectvem žádnou zkušenost. V chaosu prvních měsíců války pro zlepšení řízení vojsk frontů a jejich koordinace byla vytvořena 10. července 1941 tři hlavní velení strategických směrů, a u jednoho z nich, Západního s velitelem maršálem Semjonem Timošenkem, se stal členem vojenské rady právě Bulganin, Stalin ho vyslal i do vojenské rady Západního frontu ke gen. plk. Ivanovi Koněvovi, kde pak došlo na podzim 1941 ke katastrofě u Vjazmy. Autor se nepřiklání k závěru, že Žukov zachránil Koněva před hněvem Stalina. Ten už podle jiného svědectví měl dost neuměteltví kavaléristů občanské války Buďonného, Jeremenka, Vorosilova než ztrácet mladší generaci velitelů. Koněv s Bulganinem dobře nevycházel. On nebyl žádný vojenský stratég, vojenským otázkám nerozuměl, neuměl si nic zakreslit do mapy. Přestože vešel do kolektivního vedení vojsk a dělil se o vojenskou odpovědnost za bojovou činnost vojsk s velitelem, byl zde především jako politický pracovník. Když po Koněvovi převzal velení Západního frontu Žukov, zůstal u něho Bulganin jako člen vojenské rady. Žádný rozkaz se neobešel bez jeho podpisu, včetně formování zatarasovacích praporů, vytváření diverzních skupin k podpalování osídlených míst nebo hrozby nejvyšších trestů. Autor přináší text nemálo těchto rozkazů, které byly vydány s podpisem Žukova a Bulganina. Odražení německých vojsk pod Moskvou přineslo Bulganinovi místo člena vojenské rady Severo-západního směru k veliteli Severo-západního frontu gen. por. Pavlovi Kuročkinovi. Velitelům vyhovovalo mít ve svých řadách vlivného politického pracovníka, který byl

schopen získat dodatečné prostředky od Hlavního stanu vrchního velení, ale jeho iniciativy k provedení vojenských operací je přinejmenším „dráždily“, kladl otázky, vznášel pochybnosti, přicházel s vlastními návrhy. Nakonec se ukázalo, že jeho činnost přinášela méně užitku než výhod. Někdo si na něho stěžoval do Moskvy, musel se proto vrátit k Západnímu frontu k Žukovovi a posléze Koněvovi. To se již cítil silný ve vojenských otázkách a ne jen jako politický pracovník, vztahy s Koněvem a dalšími veliteli se zcela zkazily, donášel Stalinovi, Koněv musel odejít z funkce, nahradil ho arm. gen. Vasilij Sokolovskij. V roce 1943 proběhla porada Stalina se členy vojenských rad frontů, kde se projednávaly otázky vztahů členů vojenských rad s veliteli frontů. Zde Stalin označil odvolání Koněva za chybu a vztahy Bulganina k němu za nesprávné. Nešlo všechno hladce u Západního frontu. Bulganina proto v prosinci 1943 nahradil gen. por. Lev Mechlis, který jako vždy přijel vyšetřit, odhalit, nahlásit viníky. Bulganin musel přejít do funkce člena vojenské rady 2. pobaltského frontu, kterému velel arm. gen. Markian Popov. Ale to nestačilo. K Západnímu frontu přijela v dubnu 1944 zvláštní komise na čele s členem Státního výboru obrany a tajemníkem ÚV bolševické strany Georgijem Malenkovem, aby přezkoumala neuspokojivé velení frontu, její závěry vynesly Mechlisovi a Bulganinovi důtku. Zkoumaly se také neúspěchy 2. pobaltského frontu, kde velení neplnilo rozkazy vrchního velení a nepravdivě ho informovalo o situaci, ke kritice se stavělo nepřátelsky. Výsledkem bylo odvolání velitele frontu Popova a jeho degradace, zbavení Bulganina členství ve vojenské radě frontu pro nezvládnutí svých povinností. Dlouho s ním hovořil Stalin v květnu 1944 v Kremlu. Čekalo se, že Bulganin upadl v jeho nemilost. Nikoliv, stal se členem vojenské rady 1. běloruského frontu pod velením arm. gen. Konstantina Rokossovského a účastnil se operace „Bagration“. Její úspěch mu vynesl hodnost generálplukovníka, ale také odchod z fronty, neboť převzal politickou funkci představitele Rady lidových komi-

sařů SSSR u prosovětského Polského výboru národního osvobození. K plnění svých úkolů mohl dávat sovětským vojenským orgánům na území Polska nezbytné příkazy, pokyny a instrukce. V listopadu 1944 se stává zástupcem lidového komisaře obrany, členem Státního výboru obrany a v únoru 1945 i členem Hlavního stanu vrchního velení.

Po válce to šlo jedno za druhým v jistých turbulentcích. Už koncem roku 1944 učinil Stalin Bulganina svou pravou rukou ve vojenských otázkách a předal mu velkou část povinností v řízení lidového komisariátu obrany. Žukov o něm říkal, že se velmi špatně orientoval ve vojenských záležitostech, neuvažoval v operativně-strategických otázkách, ale jsouce člověkem intuitivně vyspělým, chytrým, uměl jednat se Stalinem a dokázal si získat jeho důvěru. Stalin potřeboval obratného diplomata a naprostého obdivovatele, věděl, že Bulganin mu kývne na všechno, Stalin byl pro něho nezpochybnitelná autorita. Mnozí se tak domnívali, že si ho Stalin vybral za svého nástupce. I když se Bulganin neangažoval v represích třicátých let minulého století, po válce najdeme jeho stopu v tzv. leningradském případu, který skončil zastřelením vysokých státních a stranických představitelů, aby sám nedopadl stejně. Bulganin se snažil dostat do nejužšího mocenského kruhu. Vytvořila se mocenská trojka Berija, Malenkov, Bulganin, ke které se připojil Chruščov, a která proti sobě u Stalina intrigovala. Bulganin se stal prvním zástupcem ministra ozbrojených sil SSSR, zástupcem předsedy rady ministrů SSSR, ministrem ozbrojených sil SSSR, předsedal výboru č. 2 (reaktivní technika) při radě ministrů SSSR, obdržel hodnost maršála Sovětského svazu, pak byl uvolněn z funkce ministra ozbrojených sil SSSR, ale zůstal zástupcem předsedy rady ministrů SSSR, po smrti Stalina byl opět na čele ministerstva obrany nebo předsedou rady ministrů SSSR, účastnil se na odstranění Beriji. Spojil se s Chručovem a spolu jezdili po světě (navštívil i Československo). V roce 1957 však upadl u Chruščova v nemilost a postupně opustil funkci předsedy rady

ministrů SSSR, po dlouhých letech se vrátil do čela státní banky, ale v roce 1958 musel odejít do Stavropolu, kde vykonával funkci předsedy tamní rady národního hospodářství (v té době tam v mládežnické organizaci pracoval Michail Gorbačov). Bulganinovi také byla odejmuta hodnost maršála Sovětského svazu. Daču po něm obýval Jurij Gagarin. Bulganin zemřel 24. února 1975 na zápal plic. Pochován byl bez veřejných poct.

Bulganin nezanechal žádné memoáry. Autor tak pracoval s archivními dokumenty státního a stranického charakteru, se vzpomínkami a memoáry aktérů tehdejších událostí, někdy si musel vypomoci i s tradovanými příběhy. Odsuzuje represe vysokých státních a stranických funkcionářů i obyčejných lidí. Uveřejňuje stížnosti úřadů a obyvatel na špatnou životní situaci za vlády tandemu Chruščov-Bulganin, např. cukr a máslo jednou za měsíc či dva, mouka pouze třikrát do roka na Nový rok, 1. máj a na výročí bolševické revoluce, a to ne vždy, obrovské fronty před prázdnými obchody bez masa atd. (s. 397-403). Autor však neváhá označit Bulganina za činitele, který byl služebník vlasti a udělal hodně pro blaho lidu a státu, lidé ho měli rádi, a proto stojí za to o něm hovořit. Dost' bolo bulganincov.

Pro zajímavost: za druhé světové války používali sovětské velitelé různé pseudonymy Stalin (Ivanov, Vasiljev), Žukov (Jurev, Konstantinov), Koněv (Stěpanov, Stěpin), Rokossovskij (Doncov, Kostin), rovněž Bulganin (Nikolin).

Oldřich Pejs

GONĚC, Vladimír – PEKNIK, Miroslav a kol. *IVAN MARKOVIČ POLITIK, LEGIONÁR, PRÁVNÍK*. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2024, 472 s. ISBN 978-80-224-2059-4.

Osoba příslušníka československého zahraničního vojska z čias prvej svetovej vojny kapitána légii Ivana Markoviča sa stala 9 rokov po konferencii venovanej jeho životným osudom (XI. ročník dní Milana Hodžu

konaný v dňoch 23. – 28. 6. 2015 v Martine) námetom publikácie, na vzniku ktorej sa podieľalo 13 autorov, pričom vedúcimi autorského kolektívu sa stali Vladimír Goněc a Miroslav Pekník. Zborník pozostáva z 15 príspevkov, sumáru i menného registra.

Prvý referát *Misto Ivana Markoviča medzi osobnosťami politiky a práva své doby* vzišiel od emeritného pedagóga Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne Vladimíra Goněca. Autor v ňom poukázal na skutočnosť, že potenciálni pravotári mohli v Uhorsku študovať právo len na 2 právnických fakultách, zo Slovákov k nim patrili napr. Vladimír Fajnor, Ivan Dérer, Augustín Ráth i Ivan Markovič. Z ďalších Markovičových vrstovníkov a politických súputníkov nebol opomenutý ani advokát Lev Sychrava, s ktorým počas prvej svetovej vojny pôsobil v československých légiách.

Genealogický vývoj rodiny Ivana Markoviča bol predmetom referátu *Markovičovi* od Zdenka Durišku zo Slovenskej národnej knižnice v Martine. Predkovia Ivana Pavla Markoviča sa v XVIII. storočí usadili v Radvani ako súkenníci, jeho otec lekár Július Pavol (1860 – 1913) pôsobil v ústrednom výbore Slovenskej národnej strany a patril tiež k zakladateľom Slovenskej ľudovej strany. Brat Júliusa a zároveň strýko Ivana Rudolf Markovič (1868 – 1934) bol pravotárom v Novom Meste nad Váhom, podpísal Martinskú deklaráciu a v období 1919 – 1920 zastával post zvolenského župana. Okrem vlastnej sestry Eleny Markovičovej (1891 – 1986), ktorá sa vydala za advokáta z Kovačice Jána Petrikovicha, mal Ivan Markovič aj nevlastných bratov advokátov Vladimíra Júliusa (1902 – 1953) a Pavla Františka (1903 – 1981). Z manželstva s Martou Hermanovou pochádzali Ivanove deti Jelka a Eva Markovičové.

Textovo najrozsiahlejší príspevok *Ivan Markovič a slovenská politika v rokoch 1909 – 1914* napísal Miroslav Pekník z občianskeho združenia Forum sapientiae. Venoval sa v ňom pôsobeniu slovenských predstaviteľov v politike Uhorsku v epoche fin de siècle. V tejto dobe boli vládou

proskribovaní mnohí členovia Slovenskej snemovej národnostnej strany, domové prehliadky boli vykonané tiež u pravotárov Rudolfa Markoviča v Novom Meste nad Váhom, Miloša Vanča v Turčianskom Svätom Martine a Miloša Krna v Novom Sade, kde pôsobil Ivan Markovič ako pravotársky osnovník. V roku 1913 pochádzalo zo 618 členov Ústredného klubu SNS až 64 z radov pravotárov a pravotárskych osnovníkov, Markovič sa stal zástupcom ľudovýchovného a jeho rovesník Ivan Dérer robotníckeho pracovného odboru strany. Ivan Markovič sa v marci 1914 svojou zapálenou rečou za slovenskú mládež rozlúčil na pohrebe so zomrelým predsedom SNS Pavlom Mudroňom, pracoval tiež ako správca Ľudovej banky v Novom Meste nad Váhom.

Referát *Česko-slovenská vzájomnosť a redaktor Prúdov Ivan Markovič v predvojnovom období* napísala Nadežda Jurčišinová z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Ivan Markovič pracoval na poste hlavného redaktora *Prúdov* v troch ročníkoch tohto časopisu a predsedal tiež porade slovenskej mládeže v Turčianskom Svätom Martine v auguste 1908. Pri svojom publikovaní v novinách a časopisoch používal pseudonymy ako Tiro, Tyro, drimč či Ján Marek. V období 1911 až 1912 vykonával základnú vojenskú službu v Grazi.

Domínika Pavčík Borbélyová z Národnej knižnice v Prahe prispela s článkom *Ivan Markovič a československý zahraničný odboj 1914 – 1919*. Krátko po vypuknutí prvej svetovej vojny padol v auguste 1914 Ivan Markovič v uniforme príslušníka 19. pešieho pluku do zajatia Rusmi pri poľskom Lubline, bol pritom označený za prvého prebehlíka vo vojne z radov slovenských vojakov. Prežil pobyty v zajateckých táboroch v dnešnom Kazachstane a nakoniec sa stal spolupracovníkom Zväzu československých spolkov v Rusku v decembri 1915. K slovenským spolkom hájacim záujmy asi 2 000 tamojších Slovákov patrila Československá beseda vo Varšave vydávajúca časopis *Echo Slowianskie* či rusofilský Slovensko-ruský

spolok pamäti Štúra s predsedom Leonidom Michajlovičom Savjolovom, ktorého členom bol istý čas aj Ivan Markovič. Od mája 1917 pracoval v redakcii časopisu prvého odboja *Slovenské hlasy* a exponoval sa tiež na poste sekretára Odbočky Československej národnej rady v Rusku.

Príspevok *Ivan Markovič a parížská mírová konferencia* napísal Jan Němeček z Historického ústavu Akadémie vied Českej republiky v Prahe. Vo francúzskej metropole Ivan Markovič pôsobil vo funkcii tajomníka Československej národnej rady od júla 1918, bol tiež šéfredaktorom časopisov *La Nation Tchèque* a *Československá samostanost*. Na sklonku vojny v októbri 1918 sa zúčastnil ako delegát dočasnej československej vlády jednaní ministra E. Beneša s K. Kramárom v ženevskom hoteli De Beau Rivage. Po návrate do oslobodenej vlasti usadol v januári 1919 do kresla poslanca Revolučného Národného zhromaždenia v rámci Klubu slovenských poslancov, za ktorý bol nominovaný do delegácie Č-SR na mierovej konferencii v Paríži ako sekretár ministerstva zahraničných vecí. Vo funkcii zástupcu ministerstva v likvidačnej komisii Č-SR v Budapešti v marci 1919 zažil boľševický prevrat v Maďarsku.

Historik Benjamín Rosa z Malaciek obohatil publikáciu o článok *Činnosť Ivana Markoviča v medzivojnovom parlamente Československej republiky* venovaný nielen Markovičovmu zasadaniu v kresle poslanca Národného zhromaždenia Česko-Slovenska. Markovič bol zástancom priznania zásluh legionárom, podľa neho sa v Rusku napriek boľševickej propagande pridalo k Červenej armáde len 1 800 československých vojakov. Za trnavský obvod bol ako člen sociálnej demokracie zvolený do parlamentu v rokoch 1920, 1929 aj 1935, zastával i posty ministra národnej obrany (1920), ministra pre zjednotenie zákonodarstva a organizáciu verejnej správy (1922 – 1925) i správcu ministerstva školstva a národnej osvet (1924 – 1925).

Košický advokát Rudolf Manik z Historického odboru Matice Slovenskej

v príspevku *Advokátska kariéra Ivana Markoviča* upriamil najskôr pozornosť na skutočnosť, že Ivan Markovič študoval strednú školu na gymnáziách v Českom Tešíne, Rimavskej Sobote, Bratislave, Trnave a Trenčíne. Právnické štúdiá zažil zase v Budapešti, Lipsku i Berlíne a prax advokátskeho osnovníka v Budapešti, Novom Sade aj Novom Meste nad Váhom. Počas prvej svetovej vojny spolupracoval v rámci protihabsburského odboja s ďalšími advokátmi Jánom Jesenským či Štefanom Osuským. Keďže v roku 1925 nedošlo k jeho zvoleniu do parlamentu, bol mu v marci 1926 vystavený advokátsky diplom a prax vykonával v bratislavskej kancelárii spolu s Ivanom Dérerom, Vladimírom Trslínom i Jaroslavom Dvořákom. Ako koncipient uňho pracoval aj spisovateľ a neskorší politik Ivan Horváth, zo zoznamu advokátov Bratislavskej advokátskej komory bol Markovič vyčiarknutý v roku 1939.

Druhý článok historika z Malaciek Benjamina Rosu autor nazval *Ivan Markovič ako aktér medzivojnovnej publicistiky*. V medzivojnovom období Ivan Markovič písal do *Robotníckych novín* Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej (ČSD-SD) aj do *Slovenského denníka* Republikánskej strany poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu (RSZML). V čase jeho pôsobenia na poste správcu ministerstva školstva a národnej osvet (z 3 522 ľudových škôl na Slovensku sa v 600 vyučovalo po maďarsky, okrem toho ešte v školskom roku 1920/1921 na našom území existovalo 102 nemeckých ľudových škôl).

Tematiku *Rodina Markovičovcov v evanjelickom priestore počas 1. Československej republiky* si vybral Lukáš Krajčír z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Samotný Ivan Markovič vykonával v evanjelickej cirkvi augsburského vyznania od roku 1913 funkciu krajnianskeho poddozorca, jeho strýko a krátko aj zamestnávateľ advokát Rudolf Markovič bol v tejto konfesii generálnym presbyterom, ale i jedným zo 14 poprevratových županov luteránskej viery na Slovensku.

V poradí druhý článok Vladimíra Goněča *Slovenské kritické myšlení o maďarónství a Ivan Markovič* sa zaoberá kritikou odnáródňovania sa Slovákov počas Rakúsko-Uhorska. Delegát Slovenskej ligy z USA Gustáv Košík ostrihomského arcibiskupa Csernocha označil za „zlosyna slovenskej matky“, ktorého katolicizmus je maskou pre skrývanie zločinnej spolupráce s „protestantským Nemeckom“ a „mohamedánskymi Osmanmi“. Ivan Markovič pranieroval inštitút „diktatúry notariátu“, keďže obecní a obvodní notári v Uhorsku mohli vetovať rozhodnutia samospráv. Po vyhlásení nezávislosti Slovenska na základe vládneho nariadenia č. 73/1939 Sl. z. o politických zbohatlíkoch z 24. 4. 1939 prepadol v prospech štátu majetok Ivana Markoviča nadobudnutý z jeho advokátskych príjmov vrátane pohľadávok voči klientom.

Tému *Slovenská politika pred rôznymi horizontmi symbolického kapitálu. Ku genéze politickej noetiky Ivana Markoviča v Robotníckych novinách* predniesol Jozef Lysý z Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Z písomných prameňov autor spomenul Prehlásenie správy Zväzov československých spolkov na Rusi o pomere Čechov a Slovákov z 31. 5. 1915. Autor sa podrobnejšie venoval výberu z excerptovaných príspevkov „súdruha“ Ivana Markoviča v *Robotníckych novinách* Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej.

Marcela Gbúrová z Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach si pripravila článok *Národný a občiansky princíp v politickom myslení Ivana Markoviča*. Jeho predmetom bola podrobná analýza vzťahu národnej a občianskej identity a tiež inštrumentálny i primordiálny postoj k etnicite. Počas Markovičovho medzivojnového pôsobenia v politike ČSR sa v štáte aplikovala unifikačná teória uplatňovania slovenčiny len v umeleckej literatúre, nie v odbornej literatúre, a to v súvislosti s charakterom československého jazyka ako štátneho.

Predmetom referátu Svetozára Krna z Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre *Sociálna demokracia v me-*

dzivovojnom Československu bolo prvo-republikové pôsobenie Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej za predsedníctva Antonína Němca (1917 – 1924), resp. Antonína Hampla (1924 – 1938). Za túto stranu, ktorá na Slovensku získala v parlamentných voľbách v roku 1920 až 38,02 % hlasov, boli do ministerských funkcií nominovaní i Ivan Markovič a Ivan Dérer.

Posledný príspevok *Ivan Markovič v rokochoch II. svetovej vojny – perzekúcie, koncentračný tábor a smrť* od Mareka Syrného z Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici sa týka ostatných rokov života Ivana Markoviča. Ako poslanec novovytvorenej Národnej strany práce stratil po rozpustení ľavicových strán v januári 1939 svoj mandát poslanca Národného zhromaždenia, avšak po vyhlásení nezávislosti Slovenska zostal v Protektoráte Čechy a Morava, ktorého občianstvo po pozbavení toho slovenského aj získal obdobne ako Ivan Dérer. V septembri 1939 bol v rámci akcie Albrecht der Erste (*Sonderaktion „A“*) zatknutý zo strany Gestapa ako jeden z 1 400 oponentov režimu a odsunutý do koncentračného tábora Dachau. Po presune do ďalšieho tábora v Buchenwalde, kde ťažko pracoval v kameňolome, s podlomeným zdravím po ochorení na chrípku zomrel 16. 2. 1944.

Je potešiteľné, že ani po 100 rokoch od skončenia prvej svetovej vojny sa z knižných pultov u nás nestrácajú publikácie venované nepočetným dôstojníkom československého zahraničného vojska z radov Slovákov ako účastníkov protihabsburskej rezistencie. Predkladaná kniha ako súborné dielo viacerých autorov akcentuje rôzne stránky života Ivana Markoviča, ktorý sa exponoval okrem svojho vojenského pôsobenia aj ako praktizujúci právnik, publicista aj politik, a to i na najvyšších postoch štátnej správy prvej Československej republiky. Publikácia je dôstojným splatením dlhu členovi prvého československého odboja, ktorý prišiel o život za svoje životné postoje v koncentračnom tábore Nemeckej ríše počas druhej svetovej vojny.

Rudolf Manik

TOMEK, Prokop (ed.). *MLUVÍ DŮSTOJNÍK MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY. LONDÝNSKÉ ROZHLASOVÉ KOMENTÁŘE FRANTIŠKA MORAVCE*. Praha : Euromedia Group, 2023, 294 s.

František Moravec patrí medzi jednu z najzaujímavejších postáv československého odboja počas druhej svetovej vojny. Verný spojenec Edvarda Beneša, schopný organizátor, ktorý už od marca 1939 pomáhal vo Veľkej Británii kreovať jedno z centier zahraničného odporu, a zároveň človek, ktorého charakter a postoje mu dokázali odcudziť mnohých jeho spolupracovníkov a skomplikovať spoluprácu s ostatnými spojeneckými spravodajskými službami. Tieto pohľady na Moravca sú, dovoľím si povedať, všeobecne známe. Český historik Prokop Tomek však pripravil publikáciu, ktorá Moravca stavia do, pre mnohých, neznámej pozície – komentátora londýnskych rozhlasových relácií, ktoré boli určené poslucháčom (nielen) v Československu.

Rozhlasové prejavy, či už išlo o Jana Masaryka, Prokopa Drtinu alebo Františka Moravca, mali za cieľ pozdvihnúť morálku obyvateľstva a zároveň poskytnúť informácie obyvateľstvu, ktoré sa k nemu nedostali vzhľadom na cenzúru, resp. aktívnu nacistickú propagandu. Netreba mať ilúzie o tom, že by aj zo strany exilových československých predstaviteľov nešlo o snahu propagovať odbojové aktivity a poukazovať na úspechy Spojencov. Pred rečníkom, resp. pred tými, ktorí pripravovali rozhlasové prejavy, stála neľahká úloha: ustrážiť vhodnú mieru propagandy, ktorá by dokázala motivovať poslucháčov na okupovanom území, no zároveň by neskĺzla do zásadného prikrášľovania reality, ako to robila nacistická propaganda v druhej polovici vojny. Moravcove prejavy sú skutočne ukážkou vyvažovania povzbudzovania morálky a triezveho zhodnocovania situácie na frontoch druhej svetovej vojny. Moravec vo svojich prejavoch (hlavne v prvých rokoch konfliktu) nijak nezatvára oči pred tristnou situáciou na spojeneckých frontoch, avšak poskytuje poslucháčovi, vďaka svojmu ne-

spochybniteľnému strategickému mysleniu, širší kontext, kde aj v prípade zásadnejších porážok Spojencov poukazuje na silu ich tábora. Zaujímavou ukážkou v tomto smere sú prejavy z roku 1941, teda v období, keď nacistické Nemecko slávilo úspechy po prepade Sovietskeho zväzu. Už v tomto období Moravec poukazoval na obrovské územie ZSSR a na to, že v danom momente sa nacistom darí, ale prepadom ZSSR zároveň otvorili ďalší front na európskom bojisku a tento fakt sa im môže stať (a nakoniec stal) osudným.

Vzhľadom na úlohu Františka Moravca pri plánovaní operácie Anthropoid je symptomatické, že od 21. mája 1942 až do 3. júla 1942 sa Moravec neobjavil za mikrofónom v BBC. Podobne sa k operácii Anthropoid zachoval aj Edvard Beneš vo svojich spomienkach, kde túto zásadnú operáciu ani nespomína. Publikované prejavy Františka Moravca tak predstavujú zaujímavý prameň pre historikov venujúcich sa československému exilu a druhej svetovej vojne. Prokop Tomek rozdelil prejavy chronologicky podľa rokov, keď zazneli (1940 – 1944). Zároveň pre čitateľa pripravil tri texty, ktoré sa týkajú jednak osoby Františka Moravca, ale aj samotného vojenského vysielania počas druhej svetovej vojny a vojenských komentárov z Londýna. Vzhľadom na to, že František Moravec sa zúčastnil všetkých troch československých odbojov v 20. storočí a zohral zásadnú úlohu v druhom a taktiež aj v treťom (i keď menej úspešne) odboji, si dovoľím vyjadriť poznámku k tomu, že štúdiá týkajúca sa jeho osoby mohla byť rozsiahlejšia a viac tak oboznámiť čitateľa s osobou, ktorej prejavy ide skúmať.

Napriek stručnosti textu o Moravcovi je publikácia *Londýnske rozhlasové komentáre Františka Moravca* zaujímavou prácou, ktorá poskytuje bádateľom na jednom mieste sústredené prejavy dôstojníka, ktorý svojou činnosťou zásadným spôsobom ovplyvňoval chod československej rezistencie doma aj v zahraničí a niektorými svojimi činmi aj osudy civilného obyvateľstva na okupovanom území.

Martin Posch

FUCHS, Ladislav. *VÁLKA NA MORAVĚ.* Praha : Naše vojsko, 2023, 139 s. ISBN 978-80-206-1518-3.

Autorovou motiváciou na zaznamenanie osobných spomienok na dvojročnú povinnú základnú vojenskú službu bolo práve jej zrušenie a nahradenie profesionálnou armádou. Väčšina doteraz publikovaných spomienok na túto tému povojnového obdobia sa týkala sedemdesiatych alebo osemdesiatych rokov 20. storočia, avšak Ladislav Fuchs absolvoval povinnú vojenskú službu v druhej polovici päťdesiatych rokov. V útlej knihe postupne približuje narukovanie, pridelenie k veliteľskej čate družstva topografov v raketometnej brigáde, absolvovanie trojtýždňového prijímača a následnú prisahu na námestí v Holešove, keďže kasárne sa nachádzali na okraji mesta. Zatiaľ čo nováčikovia boli väčšinou Česi a ich dôstojníkmi chytří, horliví a disciplinovaní bývalí „baťováci“, druhoročníci boli prevažne Slováci a medzi nimi aj veľa Maďarov. Ladislav Fuchs popisuje obsadenie a vybavenie raketometnej brigády, podrobný denný program, prvé Vianoce bez domova, viaceré mimoriadne udalosti a spôsob ich riešenia, uvádza i výšku mesačného žoldu, existenciu malého hospodárstva v kasárenskom areáli, rozšírenie chrípkovej epidémie, založenie hudobnej kapely, podcenenie strážnej služby muničného skladu s následným nadsluhovaním pre vinníkov, tzv. čepobití – večerný pochod medzi budovami kasárni sprevádzaný spievaním vojenských piesní, a to bez ohľadu na počasie, pritvrdené vrtochmi niektorých veliteľov. Nechýbajú ani povestné kontroly „komínkov“ oblečenia, poriadku v zásuvkách, vyčisteného odevu, topánok a podobne, kasárenský život sprevádzaný dôležitým kontaktom s domovom, s dievčaťom. Mapovanie vojenského života priebežne sprevádzajú výstižné opisy rôznych typov a charakterov veliteľov, vojakov a vzťahov medzi nimi, a to i vzhľadom na národnostné rozdiely.

Absolvovanie poddôstojníckej školy počas prvého roka s obdržanou hodnotou desiatnika ako budúceho veliteľa družstva zname-

nalo pre autora súčasne prevelenie k batérii a trochu voľnejší život. Jeho predsavzatie, že svoju hodnotu nikdy nevyužije pri povyšovaní sa nad niekoho iného, vystriedala skúsenosť, že „predsa len niekedy to nejde, ak nemám vypadáť ako blbec“.

L. Fuchs popisuje tiež priebeh veľkého zimného vojenského cvičenia vo vojenskom priestore Libavá, neďaleko Olomouca, ktoré riadil štáb armády s ministrom obrany za prítomnosti sovietskych vojenských poradcov a priebeh letného cvičenia vo vojenskom priestore Oremov Laz na Slovensku, obidve so skúsenosťami s ostrými strelbami. Zaujímavá je tiež možnosť porovnania prvého a druhého roka autorovej vojenskej služby, keďže prvý rok absolvoval za pôsobenia gen. A. Čepičku ako ministra národnej obrany a druhý B. Lomského (systémy A-1 a A-2). Nový vojenský poriadok neznamenal len zrušenie jeden a pol hodinového popoludňajšieho spánku vojakov, ale aj zavedenie vyššej disciplíny, štúdia predpisov, menej voľnočasových aktivít, menej vychádzok a podobne.

Autor nenecháva čitateľa na pochybách o postupnej premene mladých mužov väčšinou na zdatných vojakov, schopných brániť svoju vlasť. Podobne vyznieva úsilie schopných i menej zdatných veliteľov vedúce k stanovenému cieľu – naučiť vojakov bojovať a chrániť vlasť.

Autorove spomienky sú ďalším príspevkom do memoárovej mozaiky na obdobie a priebeh povinnej vojenskej služby v socialistickej ére, ktorú, napriek zažitým príkorm a neprijemnostiam, považuje za dôležitú a užitočnú životnú skúsenosť.

Božena Šedová

REJTHAR, Stanislav. *DOBŘÍ VOJÁCI PADLI... ZE VZPOMÍNEK VÁLEČNÉHO PILOTA.* 4. vyd. Praha : Volvox Globatur, 2022, 310 s., fotogr. příl. ISBN 978-80-7511-679-6.

Zložitost', veľakrát až dramatickosť životných osudov plk. Stanislava Rejthara akoby predurčila aj dlhú komplikovanú cestu ve-

dúcu k publikácii jeho spomienok. Rejtharov dlhoročný priateľ Vladimír Beránek spoznával jeho zážitky, prežívanie jednotlivých vojnových udalostí, názory na vojnu a víťazstvo, spolupojovníkov, politiku, spoločnosť, komunistické poníženie a podobne počas stretnutí v priebehu mnohých povojnových rokov a dlhšieho kúpeľného pobytu krátko pred jeho smrťou v roku 1977. V súlade s nepriazňou režimu zostali Beránkom spracované spomienky len v rukopise *Víťazstvo a poníženie*. Na vydanie však nemali šťastie ani v prvých ponovembrových rokoch. Vydania sa dočkali až v roku 1999 pod názvom *Dobří vojáci padli...*, avšak vzápätí aj druhého vydania (2002). Dcéra Olga Bezděčková-Rejtharová prevzala z Beránkovho rukopisu podstatnú časť spomienok tvoriacu asi tretinu anotovaného textu a prepojila ich s ďalšími, ktoré osobne zaznamenávala, tiež s bohatou korešpondenciou a celú publikáciu aj edične doplnila. Pri príležitosti 100. výročia narodenia Stanislava Rejthara vyšlo doplnené 3. vydanie a o desaťročie neskôr 4. vydanie rozšírené o krátku spomienkovú poviedku Rejtharovho vnuka a o smútočný prejav, ktorý predniesol S. Rejthar na pohrebe priateľa Karla Vojtiška v roku 1957, a to napriek tomu, že v tom čase boli akékoľvek reči na podobných podujatiach zakázané. Do publikácie je tiež doplnená fotografická príloha.

Spomienky známeho letca z obdobia 2. svetovej vojny približujú útek z okupovanej vlasti do Poľska, pôsobenie vo Francúzsku, po jeho kapitulácii vo Veľkej Británii, kde pôsobil v RAF najskôr ako letecký inštruktor a potom operačný dôstojník slávnej 313. čs. stíhacej perute. Opisuje intenzívne vzdušné súboje s nacistickým nepriateľom, prežívanie strát kamarátov, vývoj vojnovej situácie a podobne. Pri jednom z operačných letov tiež neunikol ťažkému zraneniu, po vyliečení sa však vrátil k peruti a koncom roka 1943 sa hlásil na východný front. Ako náčelník štábu 1. čs. stíhacieho letectvého pluku bojoval v Slovenskom národnom povstaní, po jeho zatlačení do hôr zostal dobrovoľne s pozemným personálom na

Slovensku. S vytvorenou partizánskou skupinou pôsobil v oblasti Hornej Lehoty, prežil tvrdé podmienky v slovenských horách vrátane tzv. pochodu bielu smrťou.

S. Rejthar je zdatný rozprávač a udalosti z vojnového života, nevynímajúc okamihy medzi životom a smrťou, prelína s okamžikmi z bežnej každodennosti, s návratmi do rodiska, rodinnými vzťahmi, priateľstvami, so širším dobovým kontextom. Povojnové spomienky sú už dané komunistickou realitou – prepustenie z armády, vysťahovanie z bytu, perzekúcie celej rodiny, ponížovanie – naplňajúc tak status príslušníka západného odboja. Aj názov publikácie vyjadruje jednu z negatívnych skúseností v oslobodenej vlasti: keď S. Rejthar hľadal v Prahe byt pre svoju rodinu, príslušný funkcionár sa po jeho vysvetlení – kto je a čo potrebuje – pozrel na jeho uniformu RAF a vojnové vyznamenania a povedal mu: „To jste nebyl dobrý voják, když jste se z války vrátil. Dobří vojáci padli!“ (s. 207).

Mnohé opisované okamžiky, udalosti, zážitky Stanislava Rejthara sa síce podobajú viacerým spomienkam čs. letcov, avšak súčasne vystihujú aj originalitu ich nositeľa, jeho odvahu, zmysel pre spravodlivosť, česť, pravé vlastenectvo, nezištné kamarátstvo, hĺbku vnútorného prežívania, taktiež jeho optimizmus a zmysel pre humor. Spomienky čs. vojnového stíhača nie sú len vojnovými spomienkami, predstavujú prierez jeho celoživotného príbehu, v ktorom sa striedajú smutné a všedné dni, pričom mnohé smutné sú tragické a mnohé všedné absurdné.

Spomienková publikácia je vybavená aj prehľadným biografickým profilom Stanislava Rejthara, menným registrom a zoznamom knižnej a článkovej literatúry, s ktorou editorka pracovala a na ktorú odkazuje v poznámkovom aparáte.

Božena Šedová

KRONIKA

PRVÁ SVETOVÁ VOJNA V PRAMEŇOCH
A DOBOVEJ SPISBE

26. septembra 2024 bola v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove otvorená výstava *Prvá svetová vojna v prameňoch a dobovej spisbe* zostavená jej Oddelením historických knižničných fondov (OHKF) s lektorkou Marcelou Domenovou, pričom sprístupnená pre verejnosť je až do 26. júna 2025 v priestoroch študovne starých tlačí.

Výstava je zložená z viacerých panelov, ktoré približujú obdobie prvého globálneho konfliktu na svetových bojiskách, ako aj v zázemí Rakúsko – uhorskej monarchie. Panely sú doplnené rôznymi dobovými artefaktmi i tlačovinami z rokov 1914 až 1918 vrátane militárii československého zahraničného vojska. Z periodík rozširovaných v širšej stoli boli zverejnené *Naša zastava*, *Slovenský denník*, *Národné noviny*, *Slovenský východ*, *Robotnícke noviny*, *Eperjesi lapok* a *Sárosvármegye Hivatalos Lapja*.

Úvodný panel *Prvá svetová vojna 28. júla 1914 – 11. novembra 1918* sa zaoberá predpokladmi a príčinami konfliktu, existenciou dvoch nepriateľských blokov a postupným zapájaním sa štátov do vojny. Autori zaznamenali dovtedy nepredstaviteľný počet 16 000 000 mŕtvych vojakov a civilistov počas vojnovej kataklizmy.

Panel *Európske bojiská* je uvedený západným frontom, pričom už Schlieffenov plán nemeckej ofenzívy je autormi označený pojmom Blitzkrieg, známym až z druhovoynového konfliktu. Podaný je aj prehľad najväčších uskutočnených bitiek a vstup Spojených štátov amerických do vojny. Znázornený je tiež východný front a osobitne infiltračná Hutierova taktika používaná ozbrojenými silami Nemeckej ríše.

Osobitný charakter má panel *Veľká vojna na africkom kontinente*. Bližšie popisuje boje nemeckých ochranných oddielov s presilou armád Francúzska, Belgicka, Juhoafrickej únie, Britskej Indie, Veľkej Británie a Portugalska v Togu, Kamerune, Nemeckej juhozápadnej Afrike i Nemeckej východnej Afrike, a to až do roku 1918.

Panel *Technický pokrok a vývoj nových zbraní* uvádza, že napriek zákazu použitia chemických zbraní Haagskou konvenciou z roku 1899 boli tieto zbrane v konflikte použité obdobne ako v masovom meradle lietadlá aj ponorky a po prvýkrát i tanky či plameňomety.

V paneli *Zahraničný odboj* sú zo spoločných českých a slovenských reálií zverejnené kópie Cleverlandskej a Pittsburskej dohody, či Washingtonskej deklarácie i exempláre časopisov *La Nation Tchèque* a *Československá samostatnosť*. Vystavená je aj kniha *Svetová válka a naše revoluce* Edvarda Beneša či dielo *Slováci a Maďari* Dr. Vacovského vydané Slovenskou ligou v Amerike.

Panel *Domáci odboj* zaznamenáva, že už po vypuknutí svetovej vojny sa 600 Slovákov ocitlo vo väzení ako podozrivé, nespoľahlivé a pre Rakúsko-Uhorsko nebezpečné osoby. V rámci ústretovosti voči minoritám kvôli zabezpečeniu lojality obyvateľstva počas konfliktu však bolo v novembri 1914 umožnené používanie národných farieb (zástav) popri uhorských a v marci 1915 dokonca bolo nariadením Ministerstva kultúry a školstva povolené vo väčšej miere používanie materinskej reči na ľudových školách pri vyučovaní náboženstva a vo vnútornej administratíve.

Podľa panelu *Vytvorenie česko-slovenského zahraničného vojska* disponovali tieto ozbrojené sily v roku 1918 až 100 000 príslušníkmi, pričom okrem toho 40 000 Čechov a Slovákov bojovalo na strane Dohody v radoch Armády spojených štátov a 60 000 v rámci 55 práporov Domobrany v Taliansku. Ďalej je popisovaná účasť česko-slovenského zahraničného vojska na bojoch v Rusku, Francúzsku i na Apeninskom polostrove.

Panel *Versaillský systém* sa venuje mierovým zmluvám uzatvoreným na jednej strane spojenými a pridruženými štátmi Dohody a na druhej strane Nemeckom, Rakúskom, Maďarskom, Bulharskom a Osmanskou ríšou. Nebola vynechaná ani informácia o založení Spoločnosti národov so sídlom v Ženeve v roku 1920.

Panel *Prešov a prvá svetová vojna* opisuje najskôr zahltenie mesta utečencami z Haľsko-vladimírskoho kráľovstva po ruskej invázii z rokov 1914 – 1915. V panike pred postupujúcimi Rusmi opustila Prešov takmer celá mužská populácia miestnej intelligen-

cie, z radov ktorej ostalo ďalej žiť v meste 3. decembra 1914 už len 17 jej príslušníkov. Negatívnymi prejavmi konfliktu bol odchod miestnych mužov na front, problémy so zásobovaním vrátane dodávok potravín, petroleja, uhlia i oblečenia, rast inflácie a prekvitanie čierneho trhu. Z dôvodu šírenia cholery u ošetrovaných ranených vojakov bola zriadená tzv. cholerová nemocnica existujúca popri Mestskej nemocnici na čele s riaditeľom Júliu- som Holéniom, ktorý bol za svoju činnosť vyznamenaný Rytierskym krížom Františka Jozefa. Pre zábavu a duchovný odpočinok vojakov bol v priestoroch kolégia zriadený vo februári 1915 Prešovský vojenský domov.

Tragédiou v meste na sklonku vojny bola tzv. prešovská vzbura, miestnu posádku vtedy tvorilo 4 200 vojakov, z toho 80 % Slovákov. Pri oslavách odtrhnutia Uhorska od Rakúska i vzniku novej budapeštianskej vlády 31. októbra 1918 došlo zo strany rabujúceho davu s prevahou vojakov k vyplieneniu 105 miestnych obchodov a hostincov. Na druhý deň posádka na čele s npor. Kopeckým nastolila v Prešove vojenskú diktatúru a 40 chytených rebelantov bolo bez súdu popravených.

Z panelu *Prešov a knižná kultúra* je možné dozvedieť sa, že počas prvovojnového konfliktu pôsobili v metropole Šariša tlačiarne Árpád Kosch – synovia (1884 – 1940), Karol Divald – Ľudovít Divald (1878 – 1918), Panonia – Móric Kahn (1893 – 1939), Samuel Révai (1897 – 1919), Petöfi – Jozef Stehr (1905 – 1919), Julius Eisenstädter (1912 – 1916), Hermann Klein (1913 – 1939) a Sv. Mikuláš – V. Dancinger (1913-1947). Jediným v Prešove vychádzajúcim slovenským periodikom bol týždenník *Naša zastava* (v období 1907 – 1918) v šarištine, tlačný tu bol tiež rusínsky gréckokatolícky týždenník *Nase Otecsestvo* (z rokov 1916 – 1918) písaný latinkou a maďarskojazyčné týždenníky *Eperjesi lapok* (Prešovské noviny v rokoch 1877 – 1918) a *Sárosvármegye Hivatalos Lapja* (Úradné noviny šarišskej stolice z rokov 1896 – 1918).

Regionálny charakter má panel *Vojnové roky na stránkach kroník. Prešov a jeho vybrané mestské časti*. Zdrojom informácií sú pamätné knihy Soľnej bane, ale aj obcí Šalgovík, Nožná Šebastová a Solivar, ktoré boli k Prešovu pričlenené uznesením pléna ONV v Prešove z 30. júna 1971. Bližšie sú z kroník priblížené mobilizácia v Soľnej bani a priebeh svetovej vojny i prevrat v Solivare. Na vojenskom cintoríne v Prešove založenom v roku 1918 je pochovaných 1 521 vojakov z prvej svetovej vojny. Renovovaný bol rakúskym Čiernym krížom v roku 2003.

Ďalší panel *Ohlas vojny v slovenskej literatúre* približuje knihy *Verše* či *Zo zajatia* Jan- ka Jesenského, *Rozprávky o československých légiiach v Rusku* Jozefa Gregora Tajovského, *Krvavé sonety* Pavla Országha Hviezdoslava, *Keď sa sloboda rodila* Štefana Kréméryho, *Zo svetovej vojny* Jána Hrušovského či básne *To je vojna* a *Z tichých i búrných chvíľ* Martina Rázusa. Z literárnych diel prvého (protihabsburského) odboja v českom jazyku sú sprístupnené román *Tretí rota na magistrále* a básne *Cestou k osvobození* Josefa Kop- tu, či *Pes druhé roty* Františka Langera. Zvýraznené je aj založenie Spolku slovenských spisovateľov v roku 1923.

Prezentovaná výstava je zaujímavým sprístupnením informácií o prvej svetovej vojne žiakom, študentom, ale aj iným záujemcom o vojnový konflikt z rokov 1914 až 1918. Jej prínosom je predovšetkým regionálny charakter viacerých jej panelov, ktoré sa oso- bitne zaoberajú situáciou v Šariši i samotnom Prešove v posledných rokoch existencie rakúsko-uhorskej monarchie, a to aj s poukazom na verejnosti prístupné dobové tlačoviny i ďalšie artefakty.

Rudolf Manik

SPOMIENKOVÉ PODUJATIE NA VOJNOVOM CINTORÍNE VO VEĽKROPE PRI PRÍLEŽITOSTI DŇA VOJNOVÝCH VETERÁNOV

11. novembra 2024 sa na vojnovom cintoríne pri obci Veľkrop (okres Stropkov) uskutočnilo spomienkové podujatie pri príležitosti Dňa vojnových veteránov, v rámci ktorého si pozvaní hostia a široká verejnosť pripomenuli padlých vojakov z prvej svetovej vojny. Za Ministerstvo vnútra SR sa zúčastnil Ing. Jaroslav Kmeť, generálny riaditeľ Sekcie verejnej správy MV SR.

Celé podujatie začalo symbolicky o 11. hodine a 11. minúte preletom vrtuľníka UH-60 M Black Hawk. Práve 11. novembra 1918 o 11. hodine a 11 minúte bolo podpísané prímerie v Compiègne vo Francúzsku a ukončená prvá svetová vojna. Po pietnom kladení vencov a slovenskej štátnej hymne sa uskutočnila panychída za zosnulých. Po nej nasledovali príhovory pozvaných hostí. Celé spomienkové podujatie bolo ukončenie zahratím večierky.

Podujatia sa zúčastnil aj riaditeľ Vojenského historického ústavu plk. Mgr. Miloslav Čaplovič PhD., ktorý vo svojom prejave vyzdvihol činnosť samospráv a dobrovoľníkov

pri udržiavaní i obnove cintorínov z prvej svetovej vojny. Nezabudol pripomenúť prínos Klubu vojenskej histórie Beskydy (KVH Beskydy), ktorý sa aktívne podieľa aj na archívnom výskume tohto tragického historického obdobia.

Verejnosti dal do pozornosti aj projekt „Svet si pamätá“, na ktorom Vojenský historický ústav aktívne participuje. Cieľom projektu je predstaviť mená mužov a žien, ktorí sa stali obeťami prvej svetovej vojny.

Na cintoríne je pochovaných 8 662 vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády, z ktorých je len 11 známych podľa mena. Cintorín vznikol po prechode frontu. Ostatky vojakov boli exhumované zo širokého okolia obce Veľkrop. V medzivojnovom období sa v exhumáciách pokračovalo a boli tu prenesené ostatky vojakov z obcí Breznička, Makovce, Soľník a Varechovce. Po druhej svetovej vojne cintorín postupne chátral. Celkovú obnovu cintorína začal KVH Beskydy a obec Veľkrop v roku 2010. Zapojilo sa do nej viac ako 200 dobrovoľníkov zo Slovenska, Maďarska, Českej republiky, Poľska, Ukrajiny a Rumunska. Súčasný vzhľad cintorína zodpovedá jeho pôvodnej podobe, ako bol navrhnutý počas vojnových rokov, a širokej verejnosti bol sprístupnený v septembri 2018. Autorom Centrálného pamätníka je krajinný architekt Marek Sobola v spolupráci s architektom Andrejom Smatanom.

Text: VHÚ
Foto: VHÚ

www.vhu.sk 13. 11. 2024

ODBORNÝ SEMINÁR O STANISLAVOVI A MIROSLAVOVI IRINGHOVCOCH

Vo štvrtok 7. novembra 2024 sa v priestoroch Západoslovenského múzea v Trnave uskutočnil odborný seminár Stanislav a Miroslav Iringhovci – neznámi hrdinovia druhej svetovej vojny.

Seminár venovaný slovenským účastníkom Varšavského povstania v lete roku 1944 predstavil odbornej i laickej verejnosti životné osudy pomerne málo známych osobností Slovenska – otca a syna Iringhovcov, ktorí sa svojimi činmi nezmazateľne zapísali do našich novodobých dejín Slovenska, a ktorým je potrebné prinavrátiť dôstojné miesto v historickej pamäti našej spoločnosti.

Na úvod seminára vystúpili vicežupan Trnavského samosprávneho kraja Rastislav Mráz a chargé d'affaires Veľvyslanectva Poľskej republiky v Bratislave Piotr Samerek. Na podujatí bol prítomný aj vnuk Miroslava Iringha, pán Kamil Nagorski s rodinou z Varšavy.

Počas seminára, ktorý moderoval redaktor STVR Martin Jurčo, odzneli štyri príspevky o Varšovskom povstaní a jeho aktéroch. Riaditeľ Vojenského historického ústavu plk. Miloslav Čaplovič vystúpil s prednáškou Poručík Miroslav Iringh „Stanko“ – neznámy Slovák vo Varšovskom povstaní.

Nemenej pútavý bol film regionálneho historika a dokumentaristu Petra Ďurišina, ktorý autor predstavil v úvode podujatia.

Seminár sa konal pod záštitou Róberta Kaliňáka, podpredsedu vlády Slovenskej republiky a ministra obrany.

Text: plk. Miloslav Čaplovič, VHÚ

Foto: Róbert Kormaňák

www.vhu.sk 18. 11. 2024

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVSTANIE A EURÓPA V ZBRANI PROTI FAŠIZMU

Múzeum Slovenského národného povstania spolu so svojimi partnermi (Vojenský historický ústav, Ústav pamäti národa, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a Slovenská historická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied) zorganizovalo pri príležitosti 80. výročia Slovenského národného povstania, v dňoch 11. - 13. novembra 2024 v Banskej Bystrici, medzinárodnú vedeckú konferenciu zameranú na medzinárodné, národné i regionálne kontexty tejto najvýznamnejšej vojenskej akcie moderných slovenských dejín. Podujatie sa uskutočnilo s podporou Ministerstva obrany Slovenskej republiky a Úradu vlády Slovenskej republiky.

Ambíciou organizátorov bolo predstaviť SNP ako neoddeliteľnú súčasť antifašistickej rezistencie v Európe počas druhej svetovej vojny. Vlastným cieľom konferencie bolo prezentovať nové poznatky o prípravách a priebehu SNP (nielen o jeho vojenských, ale aj politických, spoločenských či sociálnych aspektoch), ale tiež nové prístupy k jeho výskumu. Tie sa odvíjajú od snahy identifikovať jeho miesto v medzinárodnom hnutí odporu, komparovať spoločné a rozdielne prejavy odbojových aktivít doma i v zahraničí a pod. Tejto ambícii bol prispôsobený aj výber tematických blokov, do ktorých boli začlenené príspevky jednotlivých prednášateľov. Okrem už tradičných otázok venovaných činnosti ozbrojených zložiek v Slovenskom národnom povstaní či charakteru ľudáckeho okupačného režimu, sa zvýšená pozornosť venovala napríklad otázkam reflexie antifašizmu v zahraničí, ale tiež pôsobeniu rôznych národných, národnostných, ale aj sociálnych skupín v SNP. V širšom kontexte sa skúmala tiež činnosť nemeckých ozbrojených zložiek a ich spojencov, a to v súvislosti s eskaláciou protifašistického hnutia odporu v závere druhej svetovej vojny. V poslednom bloku sa dôraz kládol tiež na osudy konkrétnych osobností v Povstaní. Na konferencii vystúpili aj zástupcovia Vojenského historického ústavu. S jedným z úvodných príhovorov vystúpil jeho riaditeľ plk. Mgr. Miloš Čaplovič, PhD. Dvaja pracovníci Odboru vojensko-historických výskumov VHÚ vystúpili s odbornými referátmi v prvom bloku konferencie Armáda v boji proti fašizmu. PhDr. Igor Baka, PhD. predniesol referát na tému Povstalecká armáda na Slovensku a niektoré aspekty jej vzťahu k československej vláde v Londýne a doc. Jozef Bystrický, CSc. analyzoval vývoj situácie na európskych frontoch v lete 1944 a jeho vplyvy na postoje mocností protifašistickej koalície k povstaniu na Slovensku.

Súčasťou konferencie bol i bohatý sprievodný program, konkrétne panelové diskusie s dôrazom na otázky súvisiace s procesom vyrovnávania sa slovenskej spoločnosti s traumatizujúcim obdobím druhej svetovej vojny a Slovenského štátu. Zaujímavý a bohatý program spestrilo tiež premietanie dokumentárneho filmu Generál Viest – vytrhnutý z histórie, ktorý sa stretol s veľkým záujmom tak odbornej, ako aj laickej verejnosti.

Text: VHÚ
Foto: VHÚ, Múzeum SNP
www.vhu.sk 18. 11. 2024

KONFERENCIA OSOBNOSŤ A REGIÓN NA SLOVENSKU V OBDOBIACH NESLOBODY

V dňoch 13. – 14. novembra 2024 pripravili mesto Považská Bystrica v spolupráci s Katedrou histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Katedrou politológie Trenčianskej Univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne a Ústavom pamäti národa v priestoroch Mestského úradu Považská Bystrica konferenciu s názvom Osobnosť a región na Slovensku v obdobiach neslobody (1939 – 1989). Podujatie otvorili svojimi príhovormi za organizátorov Karol Janas, Martin Pekár a Jerguš Sivoš.

Úvodnú metodologickú prednášku odprezentoval Martin Pekár z Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach pod názvom Osobnosť a regi-

ón nielen v obdobiach neslobody (metodologické úvahy), po ňom nasledoval referát Martina Juríčka z Katedry histórie FF UKF v Nitre s názvom ThDr. Jozef Kološ a vplyv jeho osobnosti vo farnosti Lednické Rovne so zreteľom na dianie v medzivojnovom období. Prvý blok podujatia ukončil Peter Borza z Katedry histórie FF UPJŠ v Košiciach s príspevkom Kanonik Teodor Rojkovič, zabudnutý rusínsky politik. Druhý panel otvoril Róbert Arpáš z Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, ktorý priblížil úlohu Henricha Barteka pri snahách o modernizáciu slovenského jazyka v 30. a 40. rokoch 20. storočia. Karol Janas z Katedry politológie Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne priblížil zmeny na čele obce Považská Bystrica v rokoch 1938 – 1945 a napokon Martin Hetényi z Ústavu pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda FF UKF v Nitre sa zamerával na špecifiká mesta Nitra v kontexte formovania miestnych osobností v rokoch 1938 – 1945. Deň uzatvárala panelová diskusia Martina Pekára, Richarda Pavloviča zo Štátneho archívu v Košiciach, Michala Šmigela z Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela a Jerguša Sivoša z Ústavu pamäti národa na tému biografický výskum osobností 20. storočia na Slovensku – príležitosti a problémy.

Druhý deň podujatia otvoril referát Viktórie Hladkej z Katedry histórie FF UKF v Nitre s názvom Delikventi z Košíc do Ilavy: evakuácia Komenského ústavu v dôsledku Viedenskej arbitráže. Po nej vystúpil Ondrej Podolec z Ústavu pamäti národa a Katedry právnych dejín a právnej komparatistiky Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktorý

priblížil zločin a trest na „ľudovom“ okresnom súde, referát mal podnadvpis „sudcovia, prokurátori a ich obeť“. Blok uzavrel Pavol Makyna z Ústavu pamäti národa, ktorý sa vo svojom výklade sústredil na súdne konanie pred Okresným ľudovým súdom v Púchove, ktorému v roku 1945 čelil Jozef Trnka, tamjší bývalý okresný náčelník. Posledný blok konferencie zahájil Matej Medvecký z Vojenského historického ústavu, ktorý priblížil miesto Dr. Jozefa Tisa a iných predstaviteľov ľudáckeho režimu v kontrakultúrnom prostredí po roku 1945. Nasledoval Martin Gabčo z Ústavu pamäti národa, ktorý prítomným predstavil iniciátorov protikomunistickej rezistencie na lokálnej úrovni v rokoch 1948 – 1953 a celé podujatie uzavrel príspevok Adama Bieleša z Ústavu pamäti národa s referátom Politické aktivity Štefana Mládka s prihladením na udalosť 40. a 50. rokov 20. storočia.

Text: Matej Medvecký, VHÚ

Foto: organizátor akcie

www.vhu.sk 18. 11. 2024

80. VÝROČIE TOKAJÍCKEJ TRAGÉDIE

Dňa 22. novembra 2024 sa v obci Tokajík konalo spomienkové podujatie pri príležitosti 80. výročia Tokajíckej tragédie, ktorá sa stala v nedeľu 19. novembra 1944. Spomienku na 32 obetí nemeckých represálií si prišiel uctiť aj prezident Slovenskej republiky Peter Pellegrini, predstavitelia štátnej správy a samosprávy, ako aj široká verejnosť.

Podujatie sa začalo tradične bohoslužbou a pokračovalo kladením vencov pri Pamätníku Tokajíckej tragédie, mieste posledného odpočinku 32 obetí vojny. Následne sa prítomným prihovril prezident Peter Pellegrini, ktorý poukázal na dôležitosť takýchto spomienkových podujatí najmä pre mladšie generácie a ocenil ich hojnú účasť na tomto podujatí.

Po slávnostných príhovoroch nasledovala panychída za obete masakry, ktorú viedol prešovský gréckokatolícky arcibiskup Jonáš Maxim, ktorý pred samotnou modlitbou poukázal na obľudnosť vojenských konfliktov. Celé podujatie bolo ukončené hymnickou piesňou Kto za pravdu horí. Pre širokú verejnosť bol pripravený sprievodný program v podobe statických ukážok Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ktorými bola prezentovaná pechotná výzbroj a výstroj vojakov spolu s obrnenou technikou.

Podujatia sa zúčastnil II. štátny tajomník Ministerstva obrany SR Martin Vojašovič, ktorý sa zúčastnil nielen spomienkového podujatia v Tokajíku, ale absolvoval aj návštevu Centrálnnej expozície Vojenského historického ústavu – Múzejného oddelenia Svidník Vojenského historického múzea. Počas komentovanej prehliadky ocenil prácu vojenských múzejníkov, ktorí vďaka ústretovosti rezortu obrany prezentujú pútavou formou v moderných priestoroch vojenskú minulosť Slovenska prvej polovice 20. storočia.

Text: VHÚ

Foto: VHÚ

www.vhu.sk 29. 11. 2024

PREDNÁŠKY PRE PRÍSLUŠNÍKOV ŠPECIÁLNYCH SÍL

Dňa 6. decembra 2024 sa v rámci na leteckej základni NATO Special Operations University pri belgickom meste Chièvres uskutočnila séria prednášok venovaných Slovenskému národnému povstaniu. S ohľadom na kontext konceptov „Resilience & Resistance” a „Comprehensive Defence” samostatný vedecký pracovník Odboru vojensko-historických výskumov Vojenského historického ústavu v Bratislave Mgr. Matej Medvecký, PhD. zúčastneným priblížil opatrenia uskutočnené vojenskými a civilnými činiteľmi zapojenými do príprav povstania, ako aj jeho priebeh. M. Medvecký v priebehu dňa odprezentoval celkovo tri prednášky, jednu v rámci NATO SOF Senior Leaders Course, ostatné pre účastníkov ďalších kurzov, aktuálne prebiehajúcich na NATO Special Operations University. Prednášok sa zúčastnilo spolu približne 40 – 50 vojakov špeciálnych síl z rôznych členských štátov Severoatlantickej aliance.

Text: VHÚ

Foto: NATO Special Operations University

www.vhu.sk 16. 12. 2024

ZÍSKALI SME OCENENIE ZODPOVEDNÝ VEREJNÝ OBSTARÁVATEĽ ZA ROK 2023

Portál TRANSPAREX udelil Vojenskému historickému ústavu ocenenie Zodpovedný obstarávateľ 2023 za výsledky v oblasti verejného obstarávania v uplynulom roku.

V rebríčku hodnotenia sme sa ocitli opäť na popredných priečkach (6. miesto v kategórii Ústredné orgány štátnej správy) spomedzi 3428 hodnotených subjektov a získali nadpriemerné hodnotenie A+ Veľmi zodpovedný obstarávateľ.

Za toto ocenenie ďakujeme našim zamestnancom, ktorí zodpovedajú za proces verejného obstarávania. Kvalitná príprava zákaziek a ich úspešná realizácia nám pomáha šetriť verejné financie a zvyšuje dôveryhodné postavenie Vojenského historického ústavu v očiach občanov a celého Slovenska.

Ocenenie Zodpovedný obstarávateľ 2023 udelila spoločnosť ProWise, a. s., ktorá portál prevádzkuje TRANSPAREX.

Text: VHÚ

Foto: Transparex

www.vhu.sk 16. 12. 2024

VYDANIE PUBLIKÁCIE ZO ZBIEROK VOJENSKÉHO HISTORICKÉHO MÚZEA II.

Slovenské vojenské múzejníctvo nadobudlo svoju inštitucionálnu podobu v roku 1994 zriadením Vojenského historického ústavu Bratislava, ktorého organickou súčasťou sa stalo aj Vojenské historické múzeum. To prešlo počas tridsiatich rokov svojej existencie pomerne zložitým vývojom a viacerými reorganizačnými i redislokačnými zmenami.

Pri príležitosti osláv tohto okrúhleho výročia sa rozhodli vojenský múzejníci vydať druhý diel reprezentatívnej populárno-náučnej publikácie Zo zbierok Vojenského historického múzea. Autorský kolektív pod vedením Viery Jurkovej aj tentokrát predstavil rozmanitosť zbierkového fondu VHM v Piešťanoch a vo Svidníku prostredníctvom vybraných 200

zbierkových predmetov súvisiacich so slovenskými vojenskými dejinami, ktoré v chronologickom radení pokrývajú obdobie od začiatku 19. storočia po súčasnosť. Hlavnej časti predchádza aj prológ riaditeľa VHÚ, predhovor vedúcej jedenásťčlenného autorského kolektívu a dve úvodné kapitoly. Prvá kapitola načrtáva vývoj slovenského vojenského múzejníctva pred rokom 1993 a mapuje vývoj prvej vojenskej múzejnej inštitúcie na Slovensku – Vojenského historického múzea v kontexte jeho budovania, zmien v organizačnej štruktúre, vývoji v oblasti vedy a výskumu i odbornej ochrany a ošetrovania zbierok. Súčasťou tohto exkurzu je aj nadväzujúca druhá kapitola venovaná zbierkotvornej

činnosti múzea – budovaniu a formovaniu zbierkového fondu a obsahovému a formálnemu členeniu zbierok. Publikáciu uzatvára rozsiahly zoznam prameňov a literatúry.

Publikácia je dostupná aj v elektronickej verzii na:

<https://www.vhu.sk/zo-zbierok-vojenskeho-historickeho-muzea-ii/>

Text: VHÚ

Foto: VHÚ

www.vhu.sk 07. 01. 2025

HODINA DEJEPISU V TERÉNE A SPOMIENKOVÉ STRETNUTIA PRI PRÍLEŽITOSTI 80. VÝROČIA OSLOBODENIA MESTA SVIDNÍK

Po dvoch úspešných ročníkoch podujatia Hodina dejepisu v teréne sa mohli žiaci základných škôl vo Svidníku dňa 17. januára 2025 opäť zúčastniť netradičného vyučovania v priestoroch Vojenského historického ústavu – Múzejného oddelenia Svidník Vojenského historického múzea. Podujatie organizované v spolupráci s Mestským úradom vo Svidníku púťavou a netradičnou formou priblížilo históriu Karpatsko-duklianskej operácie a oslobodenia mesta v druhej svetovej vojne. Počas akcie žiaci spolu s učiteľmi, postupne v štyroch skupinách, absolvovali najskôr podrobnú komentovanú prehliadku Centrálnej expozície s názvom Vojenské dejiny Slovenska v rokoch 1914 – 1945. Oboznámili sa tak s konkrétnymi historickými udalosťami a tiež jednotlivými vystavenými zbierkovými predmetmi. Následne v zmodernizovaných priestoroch múzea mali možnosť pozrieť si prvú časť vojnového dokumentu s názvom Dukla – krev a mýtus: Osudný obzor a získať množstvo informácií súvisiacich s predpokladmi a priebehom Karpatsko-duklianskej operácie na území dnešnej Poľskej republiky a Slovenskej republiky. Dokument obohacujú cenné výpovede bývalých príslušníkov 1. československého armádneho zboru v ZSSR, ktorí sa tejto operácie priamo zúčastnili. Netradičnú hodinu dejepisu napokon zakončila komentovaná prehliadka Parku bojovej techniky a Pamätníka sovietskej armády nachádzajúcich sa v tesnej blízkosti budovy múzea. Získané poznatky počas akcie budú môcť žiaci využiť v rámci pripravovanej vedomostnej súťaže s názvom Svidník a okolie v čase druhej svetovej vojny, realizovanej pri príležitosti 80. výročia ukončenia druhej svetovej vojny a Dňa víťazstva nad fašizmom už začiatkom mája.

V pondelok 20. januára 2025 sa konali spomienkové stretnutia pri príležitosti 80. výročia oslobodenia mesta Svidník. Pietne akty pripomínajúce hrdinstvo a obeť československých a sovietskych vojakov sa podľa štandardného scenára uskutočnili najskôr v areáli Pamätníka 1. československého armádneho zboru na Dukle, potom pokračovali kladením vencov pri

Pamätníku sovietskej armády vo Svidníku a napokon boli ukončené pri soche armádneho generála Ludvíka Svobodu vo Svidníku, kde pietnu atmosféru umocnilo vystúpenie folklórneho súboru Makovica a umelecký prednes žiakov základnej umeleckej školy. Spomienkový program ukončila slávnostná akadémia základnej umeleckej školy v Dome kultúry vo Svidníku.

*Text: VHÚ
Foto: VHÚ
www.vhu.sk 24. 01. 2025*

TRENČIANSKI LETECKÍ MECHANICI OPĎ PREUKÁZALI PROFESIONÁLNE MAJSTROVSTVO

Vojenský historický ústav dlhodobo spolupracuje s Leteckými opravovňami Trenčín, a. s. pri záchrane cenných zbierkových predmetov zaradených do fondu Vojenského historického múzea v Piešťanoch. Aj v uplynulom roku šikovné ruky trenčianskych leteckých mechanikov, ktorí svojou prácou nadväzujú na odkaz ich predchodcov zo 70. – 80. rokov minulého storočia, vdýchli nový život štvorici našich zbierkových predmetov. Konkrétne zrenovovali cvičné prúdové lietadlo Aero L-29 Delfín, bojový viacúčelový vrtuľník Mil Mi-24V, nadzvukové cvičné stíhacie lietadlo MiG-23UB a dopravné turbovrtuľové lietadlo Let L-410MA, ktoré boli v nedávnej minulosti prezentované na letiskovej ploche areálu piešťanského Vojenského historického múzea.

Vzhľadom na to, že boli dlhodobo vystavené negatívnym vplyvom počasia, bolo potrebné dôkladne odborne ošetriť drak všetkých lietadiel a následne nanieť nový náter. Trenčianski špecialisti opravili aj mechanické prvky ovládania a riadenia, podvozky či ošetrili gumové časti a pneumatiky. Rovnako svoju pozornosť zamerali aj na opravu či výmenu plexiskla na kabínach či okienkach lietadiel. Nadšenci leteckej techniky ocenia úplnosť prístrojového vybavenia, ktoré taktiež zabezpečili zamestnanci Leteckých opravovní Trenčín, a. s. V neposlednom rade budú môcť vidieť výsledky práce čalúnikov, ktorí vynovili interiéry všetkých lietadiel.

Doposiaľ „prešlo“ šikovnými rukami špecialistov z Leteckých opravovní, a. s. už 16 kusov veľkorozmerných zbierkových predmetov, ktoré budú v budúcnosti tvoriť súčasť stálej expozície leteckej techniky umiestnenej v zrekonštruovaných hangároch H-1 a H-2 na letisku v Piešťanoch.

Text: VHÚ

Foto: VHÚ - VHM

www.vhu.sk 31. 01. 2025

Pokyny pre autorov

Formálne náležitosti príspevkov

Príspevky do *Vojenskej histórie* posielajte v textových editoroch **Word**. Poznámky vrátane bibliografických odkazov je potrebné vkladať pomocou programu Word vkladaním poznámok/ odkazov pod čiarou – nie mechanickým spôsobom.

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

Súhrnný zoznam použitej literatúry treba uvádzať v abecednom poradí na konci príspevku. Zoznam je potrebné štruktúrovať podľa typu zdroja na:

- „Archívne pramene“;
- „Publikované pramene“;
- „Dobová tlač“;
- „Monografie a zborníky ako celok“;
- „Kapitoly v monografiách, štúdie a články“;
- „Internetové zdroje“.

K štúdiu je potrebné pripojiť **abstrakt** (v slovenčine, do 10 riadkov), **5 kľúčových slov** v slovenskom jazyku; **resumé** v slovenčine v rozsahu cca jednej normovanej strany. Prosíme zaslať **osobné údaje** o autorovi/autorke: rodné číslo, adresu, číslo účtu v tvare IBAN, telefonický a emailový kontakt, adresu zamestnávateľa a digitálne identifikačné číslo ORCID. Zaslaním príspevkov a osobných údajov dávajú autori redakcii a určeným pracovníkom plný súhlas na ich spracovanie, pričom tí plne rešpektujú pravidlá GDPR na ochranu osobných údajov.

Text sa posila **bez zalamovania a špeciálnych úprav**, odstavce bez tabulátora. Písmo Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1,5. V prípade citácií prameňov sa text píše kurzívou, pri citovaní sekundárnej literatúry bez kurzívy. Riadkovanie textu pod čiarou 1, veľkosť písma 10.

Obrazové prílohy poprosíme zasielať samostatne vo formáte jpg, jpeg, bmp v rozlíšení min. 300 dpi a riadne označené a identifikovateľné. V texte uveďte, kde by mal byť obrázok umiestnený. Tabuľky, grafy treba zasielať v osobitnom súbore v štandarde xls, xlsx (Excel).

Rozsah príspevkov

Rozsah **štúdií** by mal mať minimálne 27 000 znakov (15 normostrán) a maximálne 72 000 znakov (40 normostrán) vrátane poznámkového aparátu a medzier.

Recenzie môžu byť v rozsahu od 7200 (4 normostrany) do 27 000 znakov (15 normostrán).

Anotácie a správy majú mať rozsah do 5400 znakov (3 normostrany).

Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať kompletnú bibliografickú informáciu o diele.

Citačná norma STN ISO 690

Základnou citačnou normou je **STN ISO 690** – Dokumentácia. Bibliografické odkazy.

Všeobecné pravidlá

Jazyk. Väčšina údajov pre bibliografický odkaz sa uvádza v *jazyku citovaného dokumentu*, pretože sa preberá z citovaného dokumentu. Existujú však aj výnimky v prípade údajov, ktoré nepreberáme priamo z informačného zdroja, ale ich dopĺňame: rozsah strán, formát a typ nosiča, dostupnosť, údaj o citovaní. Tieto údaje zaznamenávame v jazyku citujúceho dokumentu (slovenčine).

Príklady:

- anglický zdroj: MORGAN, Philip. Studying Fascism from the Particular to the General. In: *East Central Europe*, 2010, Vol. 37, s. 334 – 337. [v slovenčine údaj o stranách]

- nemecký zdroj: LIEB, Peter. Täter aus Überzeugung? Oberst Carl von Adrian und die Judenmorde der 707. Infanteriedivision 1941/1942. In: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jg. 50, Heft 4, s. 523 – 557. Dostupné na: « https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2002_4_1_lieb.pdf ». [v slovenčine údaj o stranách a dostupnosti]

Odkaz na už citovaný zdroj v texte

Pozor zmena! Neuvádzať ref., ako to bolo doteraz.

Zdroj, ktorý bol už v texte citovaný, uvádzame v skrátenej podobe obsahujúcej údaje:

priezvisko, skrátený názov diela, strana.

Príklady:

LIEB, *Täter aus Überzeugung?*, s. 526.

MORGAN, *Studying fascism*, s. 336.

Názvy zdrojov ako celkov sa píše kurzívou. Pri častiach z tradičných informačných zdrojov uvádzame kurzívou názov hostiteľského informačného zdroja.

Ak nie je **vydavateľ** známy, použije sa medzinárodne zrozumiteľný tvar [s. n.].

Ak nie je uvedený **rok** vydania, ale vieme si ho odvodiť, uvedieme ho v hranatých zátvorkách [1980], ak nie je možné rok vydania dohľadať, uvedieme [s. a.].

Ak nie je uvedené **miesto** vydania, uvedieme [s. l.].

Ak sa vyskytne **viac vydavateľstiev** s rozličným rokom vydania, zápis je: Blackburn, 1998; Oxford University Press, 2003.

Na vymedzenie časového, dĺžkového, rozsahového aspektu sa používa **pomlčka** ako znamienko vety. Príklady: v rokoch 1848 – 1865, dosah 200 – 300 metrov, 15 – 20 mužov, na stranách 238 – 239.

ISBN a ISSN uvádzame až v záverečnom zozname literatúry, nie v poznámkach pod čiarou.

Bibliografický odkaz končí vždy bodkou, aj ak je posledným údajom dostupnosť online zdroja.

Ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Pri **online zdrojoch** uvádzame „Dostupné na:“ a hyperlink ako https alebo https URI, napr. Dostupné na: « <https://www.ustrcr.cz/uvod/doba-nesvobody-1938-1945/nemecke-bezpecnost-ni-a-represivni-slozky/>».

Dátum citovania/zobrazenia/sprístupnenia je povinný len pre tzv. dynamické online informačné zdroje, tzn. pre zdroje, ktoré menia (aktualizujú, revidujú) svoj obsah, príp. ho dopĺňajú (= zdroje na pokračovanie). Príklad zápisu: [cit. 12. 12. 2023].

Vzory bibliografických odkazov

Archívne pramene

Vojenský historický archív (VHA) Bratislava, f. Archívna zbierka 11, šk. 9, č. 447 291, štátny tajomník Zahraničného úradu Ernst von Weizsäcker nemeckému konzulovi v Bratislave 17. 3. 1939.

Archív Múzea SNP, f. XII (Dokumenty memoárového charakteru), S 490/93, Xerokópia spomienok, Alfréd Rusnák /Rosenbaum/: VI. pracovný tábor, Hajfa, október 1977, s. 18.

Národný archív Praha (NA), f. 136 – Auswertiges Amt Berlin, sig. 136-71-3, č. 588 785-6, nočná služba 23/24. 3. 1939 – záznam hovoru s Abwehrstelle des OKW, Gruppe I.

Archiwum Akt Nowych Warszawa (AAN), f. Mikrofilmy aleksandryjskie, mf. T-77, R 879, č. 626 803, č. 627 023-35, správa o činnosti DHM od apríla do septembra 1940.

Magyar Országos Levéltár Budapest (MOL), P 439 – a Kossuth család iratai. 2. csomó. 1800 – 1851. A Kossuth Család Családülési jegyzőkönyve. Prothocollon Inclutae Familiae Kossuth de Udvard.

Príklad na citovanie **telefonického rozhovoru**:

STRMEŇ, Vladimír – VARGA, Peter. [Bez názvu]. Telefonický rozhovor. 10. 10. 2015, 10:25.

Publikované pramene

BYSTRICKÝ, Jozef – ŠUMICHRAS, Peter (eds.). *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2004. 120 s. ISBN 80-89169-02-3.

SEGEŠ, Vladimír – ŠEĐOVÁ, Božena (eds.). *Pramene k vojenským dejinám Slovenska 1387 – 1526. Zv. I/3*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. 352 s. ISBN 978-80-89523-25-2.

TUKYDIDES. *Dejiny peloponézskej vojny*. Preložil Kuklica, Peter. Bratislava : Tatran, 1985. 552 s.

Príklady na citovanie **mapy**:

BAŇACKÝ, Vladimír – SABOLA, Anton. *Geologická mapa Záhorskej nížiny*. 1 : 50 000. Kartografický ústav, 1973. 500 x 420 mm.

Príklad na citovanie zaznamenaného telefonického rozhovoru:

NIXON, Richard Milhous – COLSON, Charles. [Bez názvu]. Telefonický rozhovor; online. 18. 7. 1972, 07:58– 08:18. Prepis dostupný na: <https://www.nixonlibrary.gov/sites/default/files/forresearchers/find/tapes/watergate/trial/exhibit_01.pdf>. [cit. 19. 11. 2022].

Dobová tlač

Výcvikovní dôstojníci Hlinkovej gardy. In: *Slovák*, 1938, 18. decembra, č. 288, s. 1. *Nové časy – Orgán Sdruženia slovenských legionárov*, 1931, roč. 5, 30. októbra, č. 7 – 10, s. 14.

Monografie a zborníky ako celok

ZAŤKOVÁ, Jana. *Zabudnutí vojaci. Zajatci v oblasti Vojenského veliteľstva Bratislava 1914 – 1918*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. 175 s. ISBN 978-80-89523-21-4.

HOLEC, Roman. *Trianon – triumf a katastrofa*. Bratislava : Albert Marenčin, 2020. 368 s. ISBN 978-80-569-0588-3.

Kapitoly v monografiách, štúdie a články

ČAPLOVIČ, Miloslav. Milan Rastislav Štefánik. In: ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica a kol. *Un-daunted by Exile! To the Victims of Religious, Political, National and Racial Persecutions in Central Europe between the 16th and 20th Century with an Accent on the Czech Lands*. Praha : Historický ústav, 2015, s. 145 – 159. ISBN 978-80-7286-259-7.

CHORVÁT, Peter. „Die Katze muss weg!“ Odchod českého obyvateľstva zo Slovenska 1938. In: *Právnehistorické štúdie*, 2018, roč. 48, č. 2, s. 75 – 92. ISSN 0079-4929.

MEDVECKÝ, Matej. Československí vojenski diplomati po skončení 2. svetovej vojny. In: BILNAR, Aleš a kol. *Ozbrojené síly a československý stát*. Brno : Univerzita obrany, 2020, s. 275 – 286. ISBN 978-80-7582-353-3.

Elektronické zdroje

SKRAMOUŠSKÝ, Jan. *Pušky rakousko-uherské branné moci – 1. díl*. Zverejnené 2. 3. 2015. Online. Dostupné na: <<https://www.vhu.cz/pusky-rakousko-uherske-branne-moci-1-dil/>>.

SCULLION, Séan F. *Continuing the fight: Three anarchists from Spain in the British army, 1939 – 1945*. Online. Dostupné na: <<https://freedomnews.org.uk/2023/08/07/continuing-the-fight-three-anarchists-from-spain-in-the-britisharmy-1939-1945/>> [cit. 9. 11. 2023].

Príklad na citovanie podcastu:

OLIVER, Zajac – VALENT, Jaroslav. *Napoleon svojich súperov ničil s mechanickou presnosťou*. Podcast. SME, zverejnené 5. 11. 2023. Dostupné na: <<https://podcasty.sme.sk/c/23240172/napoleon-svojich-superov-nicil-s-mechanickou-presnostou.html>>. [cit. 3. 3. 2024].

Príklad na citovanie blogu:

STEHLÍK, Michal. *Zápotocký a válečné zločiny? Mezi fámou a realitou*. Blog. Zverejnené: 19. 3. 2021. Dostupné na: <<https://blog.aktualne.cz/blogy/michal-stehlik.php?itemid=39313>>. [cit. 4. 8. 2022].

Príklad na citovanie online mapy:

GIS mesto Nitra. Mapa; online. Verzia 0.0.5.1. [s. n.]. Dátum aktualizácie 23. 04. 2019. Dostupné na: <<https://gis.nitra.sk/>>. [cit. 25. 8. 2022].

GOOGLE. Google maps. Online. 2023. Dostupné na: <<https://www.google.sk/maps/@48.3125969,18.0182667,12z?hl=sk>>. [cit. 25. 2. 2023].

Príklad na citovanie príspevku na sociálnej sieti:

POST BELLUM SK. *Ďalší pokus o odkúpenie Tisovho domu*. Príspevok na Facebooku. Zverejnené 22. 4. 2024. Dostupné na: Facebook <<https://www.facebook.com/postbellumsk>>. [cit. 25. 4. 2024].

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

Vojenská história 1/2025

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave

v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Kontaktná adresa: miloslav.caplovic@vhu.sk

Redakcia časopisu: Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Matej Medvecký, PhD.,
PhDr. Katarína Mináriková

Jazyková redakcia: Mgr. Tamara Janecová, PhD.

Kontaktná adresa redakcie: vojenskahistoria@vhu.sk

Grafická úprava: Pavla Takácsová

Redakčná rada: PhDr. Igor Baka, PhD. (predseda) – Vojenský historický ústav, Bratislava; PhDr. Milena Balcová (podpredsedníčka) – Vojenský historický ústav-Vojenský historický archív, Bratislava; PhDr. Viliam Čičaj, PhD. – Historický ústav SAV, Bratislava; doc. Mgr. Michal Habaj, PhD. – Masarykova univerzita, Brno, Česká republika; PhDr. Viera Jurková – Vojenský historický ústav-Vojenské historické múzeum, Piešťany; Mgr. Peter Kralčák, PhD. – Vojenský historický ústav-Vojenský historický archív, Bratislava; prof. Mgr. Miroslav Lysý, PhD. – Právnická fakulta UK, Bratislava; PhDr. Slavomír Michálek, DrSc. – Historický ústav SAV, Bratislava; PhDr. Richard Pavlovič, PhD. – Štátny archív, Košice; doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. – Bratislava; PhDr. Michal Schvarc, PhD. – Historický ústav SAV, Bratislava; doc. PhDr. Marek Syrný, PhD. – Filozofická fakulta UMB, Banská Bystrica; plk. v. v., PhDr. Peter Šumichrast, PhD. – Vojenský historický ústav, Bratislava; PhDr. Marian Uhrin, PhD. – Múzeum SNP, Banská Bystrica

Medzinárodná redakčná rada: plk. prof. Dr. Tibor Balla, DrSc. – Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Budapest; Dr. István Janek, PhD. – Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest; PhDr. Michal Lukeš, PhD. – Národní muzeum, Praha; Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. – Uniwersytet Warszawski, Varšava; PhDr. Jiří Rajlich – Vojenský historický ústav, Praha; Dr. Harold E. Raugh, Jr., U.S. Army Europe, APO AE 09096 USA; Dr. Martin Zückert – Collegium Carolinum e. v. Forschungsinstitut für die Geschichte Tschechiens und der Slowakei München

Časopis je indexovaný v medzinárodných databázach:

Scopus

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH)

European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS)

Index Copernicus (ICI)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Schválené do tlače dňa: 28. 2. 2025

EV734/08

IČO vydavateľa: 00309591

Nepredajné

ISSN 1335-3314 (print), 1338-7154 (pdf)

Tlač: HSa MO SR, OdVČ, PoO, Kutuzovova 8, Bratislava

Predná strana obálky: Fotografia z osláv 1. výročia víťazstva nad fašizmom v Košiciach. Na snímke defilé príslušníkov československej armády na Hlavnej ulici 9. mája 1946. (Foto: VHÚ-VHA Bratislava).